

Πανεπιστήμιο Κύπρου

Τμήμα Νομικής

ΤΟ ΑΡΘΡΟ 2 ΤΗΣ ΕΣΔΑ – Η ΥΠΟΧΡΕΩΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΗΣ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗΣ, Η ΣΥΜΜΟΡΦΩΣΗ ΤΗΣ ΚΥΠΡΙΑΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ ΚΑΙ ΟΙ ΔΟΛΟΦΟΝΙΕΣ ΤΟΥ «ΟΡΕΣΤΗ».

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ – ΜΑΙΟΣ 2024

ΝΙΚΟΛΑΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

ΛΕΞΕΙΣ: 17,075

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή

Κεφάλαιο 1: Η φύση και η σπουδαιότητα του δικαιώματος

Κεφάλαιο 2: Η Ιστορική διαδρομή του δικαιώματος

- 2.1 Ιστορική εξέλιξη του δικαιώματος στη ζωή στο διεθνές δίκαιο
- 2.2 Ιστορική εξέλιξη του δικαιώματος κατά το Κυπριακό Σύνταγμα

Κεφάλαιο 3: Το δικαίωμα της ζωής και η διαδικαστική υποχρέωση που απορρέει από αυτό

- 3.1 Εισαγωγή
- 3.2 Πότε ενεργοποιείται η υποχρέωση διερεύνησης
- 3.3 Τα πρότυπα μιας αποτελεσματικής διερεύνησης
 - 3.3.1 Ανεξαρτησία και αμεροληψία
 - 3.3.2 Επάρκεια
 - 3.3.3 Αμεσότητα και εύλογη ταχύτητα
 - 3.3.4 Δημόσιος έλεγχος και συμμετοχή πλησιέστερων συγγενών
- 3.4 Λοιπές Υποχρεώσεις

Κεφάλαιο 4: Η κυπριακή πραγματικότητα μέσω των αποφάσεων των Δικαστηρίων

- 4.1 Ράντσεβ ν. Κύπρου
- 4.2 Güzelyurtlu και άλλοι ν. Κύπρου και Τουρκίας
- 4.3 Νικολάου και άλλοι ν. Κύπρου
- 4.4 Βασιλείου κ.α ν. Κύπρου
- 4.5 Γενικός Εισαγγελέας της Δημοκρατίας –ν- Ανδριανή Πάλμα κ.α

Κεφάλαιο 5: Η Υπόθεση «Ορέστη» – Ευθύνες και παραλείψεις

Κεφάλαιο 6: Συμπεράσματα και κριτική

Βιβλιογραφία

Νομολογία

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η εργασία αυτή αποτελεί μια μελέτη του Άρθρου 2 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (στο εξής «ΕΣΔΑ») και την διαδικαστική υποχρέωση του κράτους να διεξάγει επίσημη αποτελεσματική έρευνα για τα αίτια θανάτου οποιουδήποτε προσώπου που υπάγεται στη δικαιοδοσία του, εφόσον αυτός προκλήθηκε σε συνθήκες ύποπτες, είτε από κρατικό όργανο, είτε από ιδιώτη, είτε από το ίδιο το θύμα, είτε με άλλο τρόπο. Το εν λόγω άρθρο αποτελεί τον πυρήνα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, καθώς κάθε άλλο δικαίωμα εξαρτάται από την προϋπόθεση της ύπαρξης ζωής. Η εργασία αυτή αποσκοπεί στο να εξετάσει τον ρόλο και τη σημασία του Άρθρου 2, εστιάζοντας ιδιαίτερα στην υποχρέωση του κράτους που απορρέει από αυτό για αποτελεσματική διερεύνηση.

Ένα τέτοιο θέμα δεν μπορεί να μην αναδείξει αρχικά την φύση και την εξελικτική πορεία της προστασίας της ανθρώπινης ζωής ως υπέρτατο αγαθό αλλά και την ιστορική του εξέλιξη και θεμελίωση του δικαιώματος στην ΕΣΔΑ αλλά και στο Κυπριακό Σύνταγμα.

Το Άρθρο 2 της ΕΣΔΑ αποτελεί έναν από τους πυλώνες του διεθνούς δικαίου που προσδιορίζει την υποχρέωση των συμβαλλομένων κρατών να προστατεύουν τη ζωή των ατόμων και να διερευνούν αποτελεσματικά τους θανάτους που υποπίπτουν στην αρμοδιότητά τους. Αυτή η υποχρέωση αποτελεί θεμέλιο λίθο της δικαιοσύνης σε μία κοινωνία που θέλει να αντιμετωπίζει δίκαια τις καταστάσεις θανάτου, προσφέροντας ταυτόχρονα κλίμα εμπιστοσύνης στα θεσμικά της όργανα και στους πολίτες της.

Κατά τη διερεύνηση των θανάτων, οι υπογράφωντες της ΕΣΔΑ έχουν την υποχρέωση να τηρούν ορισμένα κριτήρια που διασφαλίζουν την αποτελεσματικότητα της διερεύνησης. Αυτά τα κριτήρια περιλαμβάνουν την ανεξάρτητη, αμερόληπτη και αποτελεσματική διεξαγωγή της έρευνας, καθώς και την επαρκή και ουσιαστική ανταπόκριση των αρχών στην ανάγκη εξακρίβωσης των περιστάσεων που οδήγησαν στο θάνατο του ατόμου. Τέλος υποχρέωση αποτελεί ο δημόσιος έλεγχος της έρευνας με τους περιορισμούς όμως που θα αναλυθούν πιο κάτω.

Η επίδειξη συμμόρφωσης της Κυπριακής Δημοκρατίας προς τις απαιτήσεις του Άρθρου 2 της ΕΣΔΑ αποτελεί έναν σημαντικό δείκτη του βαθμού σεβασμού της χώρας αυτής προς τα δικαιώματα του ανθρώπου και της αποτελεσματικότητας των θεσμών της. Η ανάλυση της

περίπτωσης "Ορέστης", η οποία έχει κεντρική σημασία στο πλαίσιο αυτό, παρέχει ένα ενδεικτικό παράδειγμα της εφαρμογής του Άρθρου 2, καθώς και των προκλήσεων που αντιμετωπίζουν τα κράτη μέλη στην εξασφάλιση της δικαιοσύνης και της προστασίας της ζωής των πολιτών τους.

Στο πλαίσιο αυτό, η παρούσα μεταπτυχιακή εργασία αποσκοπεί στην εξέταση της ιστορικής σημασίας του δικαιώματος στη ζωή και στην αποτελεσματική διερεύνηση των θανάτων μέσα από τη σκοπιά κυπριακών υποθέσεων που απασχόλησαν το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (στο εξής «ΕΔΑΔ») καθώς και στην εφαρμογή της υποχρέωσης διερεύνησης από τα κυπριακά δικαστήρια. Επιπρόσθετα θα γίνει αναφορά στις δολοφονίες του «Ορέστη» με σκοπό την εξέταση ενδεχομένων λαθών και παραλείψεων από τις κυπριακές αρχές και το ενδεχόμενο μη υλοποίησης της υποχρέωσης για αποτελεσματική διερεύνηση των ύποπτων εξαφανίσεων των θυμάτων του δράστη από αυτές.

Μέσα από την παράθεση και την ανάλυση των προϋποθέσεων για αποτελεσματική διερεύνηση θανάτων και ύποπτων εξαφανίσεων θα διαπιστωθούν οι παραλείψεις των κυπριακών αρχών διάφορες περιπτώσεις που απασχόλησαν το ΕΔΑΔ, όπως αυτές της Ράντσεβ και Νικολάου, όπου το ΕΔΑΔ κατακεραύνωσε τις κυπριακές αρχές για τα λάθη και τις παραλείψεις τους αναφορικά με τη διερεύνηση των συγκεκριμένων θανάτων. Μελετώντας λοιπόν τις υποθέσεις καταλήγουμε αβίαστα στο συμπέρασμα ότι χρειάζεται βελτίωση ο τρόπος αντιμετώπισης και διερεύνησης θανάτων από τις κυπριακές αρχές αφού τα λάθη και οι παραλείψεις είναι κραυγαλέες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Η ΦΥΣΗ ΚΑΙ Η ΣΠΟΥΔΑΙΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ

Στην υπόθεση *Pretty v. United Kingdom*¹, το Δικαστήριο υιοθέτησε την αρχή της ιερότητας της ζωής («principle of sanctity of life»), η οποία επιβεβαίωσε ότι προστατεύεται από το άρθρο 2 της ΕΣΔΑ. Αναμφίβολα, η προστασία του δικαιώματος στη ζωή είναι ιστορικό επίτευγμα. Ωστόσο, η φύση αυτού του δικαιώματος δεν καθορίζεται από τη νομική του αναγνώριση ή τη θεωρητική και πρακτική προστασία, αλλά από την εγγενή ύπαρξή του από τη γέννηση.

¹ ΕΔΑΔ, *Pretty v. United Kingdom* (2346/02) 29/04/2002, παρ. 65.

Η ζωή ενός ατόμου δεν μπορεί να ποσοτικοποιηθεί, αφού είναι ανεκτίμητη². Το δικαίωμα στη ζωή ανήκει στο *jus cogens*. Συνοπτικά, όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, το δικαίωμα είναι φυσικό, προσωπικό, καθολικό, απαραβίαστο, και αναφαίρετο δικαίωμα. Το εγγενές δικαίωμα στη ζωή είναι μια ουσιαστική πτυχή της ανθρώπινης ύπαρξης. Είναι ένα φυσικό και έμφυτο δικαίωμα, που σημαίνει ότι οποιαδήποτε παραβίασή του από άτομα θα ήταν παράβαση των νόμων της φύσης. Το δικαίωμα αυτό αφορά αποκλειστικά τα φυσικά πρόσωπα που έχουν το βιολογικό νόημα της ζωής και όχι τα νομικά πρόσωπα. Ομοίως, έχει υποστηριχθεί ότι η προστασία της ζωής, όπως και η αναγνώριση όλων των δικαιωμάτων, είναι ένα ιστορικό επίτευγμα που προκύπτει από την καθιέρωσή της ως πρωταρχικής «αξίας» που αναγνωρίζεται από τις κυρίαρχες κοινωνικές έννοιες. Αντίθετα, ορισμένοι υποστηρίζουν ότι η συμπερίληψη του δικαιώματος στη ζωή ως φυσικού δικαιώματος στο Σύνταγμα έχει αναγνωριστικό και όχι ως διαπλαστικό χαρακτήρα.

Χωρίς αμφιβολία, το δικαίωμα στη ζωή θεωρείται το πιο θεμελιώδες και εγγενές ανθρώπινο δικαίωμα. Αυτό οφείλεται κυρίως στον άμεσο αντίκτυπό του στη βιολογική ύπαρξη και την εγγενή αξία ενός ατόμου ως άτομο. Επιπλέον, όλα τα άλλα ανθρώπινα δικαιώματα πηγάζουν από αυτό το θεμελιώδες δικαίωμα. Στην υπόθεση *McCann and Others v. United Kingdom*³, το Δικαστήριο, τόνισε τη σημασία του άρθρου 2 της ΕΣΔΑ, το οποίο αποτελεί το κύριο επίκεντρο της συζήτησης. Αυτό το άρθρο θεωρείται «πρωταρχική» πτυχή της Σύμβασης, παράλληλα με το Άρθρο 3, καθώς υποστηρίζει μία από τις βασικές αξίες των δημοκρατικών κοινωνιών στο Συμβούλιο της Ευρώπης - την αξία της ζωής.

Η σημασία του δικαιώματος στη ζωή υπογραμμίζεται περαιτέρω στο άρθρο 15 της ΕΣΔΑ, το οποίο ορίζει ότι, παράλληλα με τα άρθρα 3⁴, 4 (παράγραφοι 1 και 7), το άρθρο 2 είναι απόλυτο και δεν επιτρέπει καμία εξαίρεση, εκτός από περιπτώσεις θανάτου, που προκύπτουν από νόμιμες πολεμικές πράξεις που διεξάγονται σύμφωνα με τις αρχές του *jus in bello*. Επιπλέον, η σημασία του δικαιώματος στη ζωή αναγνωρίζεται επιπλέον μέσω του Πρωτοκόλλου 13 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, το οποίο απαγορεύει τη χρήση της θανατικής ποινής

² Ο Baron Pufendorf, *Of the Law of Nature and Nations*, London, 1729, 4th edn., επαν. 2005, Book III, Chap.. I, VII, σελ. 220

³ ΕΔΑΔ, *McCann and Others v. United Kingdom* (18984/91) 27/09/1995, παρ. 147

⁴ Το άρθρο 3 της ΕΣΔΑ ορίζει «ουδείς επιτρέπεται να υποβληθής εις βασάνους ούτε εις ποινάς ή μεταχειρισιν απάνθρωπους ή εξευτελιστικάς»

σε όλες τις περιστάσεις. Το 13ο Πρωτόκολλο υιοθετήθηκε επίσημα στην Κύπρο με τη θέσπιση του Νόμου 1(III)/2003.

Η σημασία του δικαιώματος στη ζωή πηγάζει όχι μόνο από την εγγενή του φύση, η οποία έχει συζητηθεί προηγουμένως, αλλά και από τη συμπερίληψή του σε βασικά διεθνή έγγραφα. Είναι προς το συμφέρον της κοινωνίας να διατηρηθεί η ανθρώπινη ζωή, καθώς είναι απαραίτητο για τη συνέχιση του ανθρώπινου είδους. Η διασφάλιση του δικαιώματος στη ζωή είναι υψίστης σημασίας λόγω του μη αναστρέψιμου χαρακτήρα του θανάτου, ο οποίος δεν επιτρέπει καμία δυνατότητα αποκατάστασης. Το δικαίωμα στη ζωή είναι απαραίτητο για την άσκηση όλων των άλλων ανθρωπίνων δικαιωμάτων, καθώς ένα άτομο που στερείται το δικαίωμα στη ζωή αφαιρείται αυτόματα από κάθε άλλο δικαίωμα. Όπως τονίστηκε από το Δικαστήριο στην υπόθεση *Pretty v. United Kingdom*⁵, το άρθρο 2 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων διασφαλίζει το δικαίωμα στη ζωή, και αποτελεί τον θεμέλιο λίθο των δημοκρατικών κοινωνιών που στελεχώνουν το Συμβούλιο της Ευρώπης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Η ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΔΡΟΜΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ

Στο παρόν κεφάλαιο θα γίνει ξεχωριστή αναφορά στην ιστορική εξέλιξη των προστατευτικών διατάξεων της ζωής τόσο της ΕΣΔΑ όσο και του κυπριακού Συντάγματος, αφού κρίνεται ως απαραίτητη η γνώση της προέλευσης και των προπαρασκευαστικών ενεργειών ενός δικαιώματος για τη σωστή και ουσιαστική περαιτέρω θεμελίωση του.

2.1 Ιστορική εξέλιξη του άρθρου 2 της ΕΣΔΑ

Η ΕΣΔΑ υπογράφηκε στις 4 Νοεμβρίου του 1950 στη Ρώμη, στο πλαίσιο των δραστηριοτήτων του Συμβουλίου της Ευρώπης. Ειδικότερα τα άρθρο 2 της ΕΣΔΑ προβλέπει τα εξής:

1. Το δικαίωμα κάθε προσώπου στη ζωή προστατεύεται από τον νόμο. Σε κανέναν δεν μπορεί να επιβληθεί θάνατος με πρόθεση, παρά μόνο σε εκτέλεση θανατικής καταδίκης με βάση δικαστική απόφαση στην περίπτωση που το αδίκημα τιμωρείται από τον νόμο με την ποινή αυτή.
2. Ο θάνατος δεν θεωρείται ότι επιβάλλεται κατά παράβαση του παρόντος άρθρου, όταν προκύπτει από τη χρήση βίας που καθίσταται απολύτως αναγκαία:

⁵ ΕΔΑΔ, *Pretty v. United Kingdom* (2346/02) 29/04/2002, παρ. 37

α. για την υπεράσπιση οποιουδήποτε προσώπου από παράνομη βία,

β. για την πραγματοποίηση νόμιμης σύλληψης ή την παρεμπόδιση απόδρασης προσώπου που κρατείται νόμιμα,

γ. για την καταστολή, σύμφωνα με τον νόμο, στάσης ή ανταρσίας.

Η προέλευση αυτής της διάταξης μπορεί να αναχθεί στον Γενικό Γραμματέα του Συμβουλίου της Ευρώπης, ο οποίος, ενεργώντας κατόπιν εντολής της Επιτροπής Υπουργών τον Νοέμβριο του 1949, παρουσίασε τις παρατηρήσεις διαφόρων κυβερνήσεων σχετικά με το άρθρο 5 του σχεδίου Διεθνούς Συμφώνου των Ηνωμένων Εθνών. για τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα (ICCPR) στην Επιτροπή Εμπειρογνομόνων. Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι η ίδρυση της ΔΕΑΠΔ έγινε το 1966, μετά τη δημιουργία της ΕΣΔΑ, αλλά οι προετοιμασίες για τη σύστασή της ξεκίνησαν πριν από την ψήφιση της ΕΣΔΑ⁶.

Η Επιτροπή Εμπειρογνομόνων ήταν σε μεγάλο βαθμό διχασμένη στο θέμα του τρόπου διατύπωσης των θεμελιωδών δικαιωμάτων, όπως το δικαίωμα στη ζωή, στη νέα συνθήκη. Η μία παράταξη υποστήριξε μια απλή απαρίθμηση των δικαιωμάτων, ενώ η άλλη ομάδα τάχθηκε υπέρ ενός πιο λεπτομερούς ορισμού των δικαιωμάτων, συμπεριλαμβανομένων των περιορισμών και των εξαιρέσεών τους. Η Ιταλία υποστήριξε σθεναρά την πρώτη προσέγγιση, ενώ το Ηνωμένο Βασίλειο ευθυγραμμίστηκε με τη δεύτερη παράταξη. Λόγω αυτού του διχασμού, η Επιτροπή Εμπειρογνομόνων υπέβαλε τελικά δύο διακριτές προτάσεις στην Επιτροπή Υπουργών: Πρόταση Α, δηλώνοντας ότι «Κάθε άτομο έχει δικαίωμα στη ζωή, την ελευθερία και την προσωπική ασφάλεια» και μια χωριστή Πρόταση Β, που αποτελείται από προαναφερθείσα δήλωση από την Αγγλία⁷.

Διατυπώθηκαν διάφορες προοπτικές και, τελικά, αποφασίστηκε ότι έπρεπε να οργανωθεί μια συγκέντρωση αξιότιμων αξιωματούχων στο Στρασβούργο, στις αρχές Ιουνίου του 1950, υπό την οδηγία των αντίστοιχων κυβερνήσεων τους. Πρωταρχικός στόχος αυτής της διάσκεψης θα ήταν η διαμόρφωση του πολιτικού ψηφίσματος σχετικά με το προαναφερθέν θέμα, το οποίο θα

⁶ Η Κύπρος επικύρωσε το ΔΣΑΠΔ με τον Νόμο 14/1969, που δημοσιεύτηκε στην Επίσημη Εφημερίδα της Δημοκρατίας στις 28/2/1968

⁷ B. Ramcharan "The Drafting of Article 2 of the European Convention on Human Rights", In: The Right to Life in International Law, Dordrecht – Boston-Lancaster, 198, 57, σ.560

επικυρωθεί στη συνέχεια από την Επιτροπή Υπουργών. Η Διάσκεψη των Πολιτικών Αξιωματούχων συνήλθε από τις 8 έως τις 17 Ιουνίου 1950. Το Ηνωμένο Βασίλειο υποστήριξε ένθερμα τη στάση του, ενώ η Διάσκεψη προσπάθησε να συμβιβάσει τις διαφορές μεταξύ των δύο προτάσεων. Τελικά, η Διάσκεψη υιοθέτησε την αγγλική πρόταση, που αναφέρεται ως Πρόταση Β, ως θεμέλιο των συζητήσεών της, και προσπάθησε να ενσωματώσει επιλεγμένες γενικές αρχές από την Πρόταση Α. Συγκεκριμένα, όσον αφορά το δικαίωμα στη ζωή, η Διάσκεψη διατύπωσε την ακόλουθη διατύπωση:

"Art.2.1. Everyone's right to life shall be protected by law.

2. No one shall be deprived of his life intentionally, save in the execution of a sentence of a court following his conviction of a crime for which this penalty is provided by law.

3. Deprivation of life shall not be regarded as a contravention of this article when it results from the use of force which is no more than absolutely necessary:

(a) in defence of any person from lawful violence.

(b) in order to effect lawful arrest or to prevent an escape from lawful custody.

(c) in action lawfully taken for the purpose of quelling a riot or insurrection."

Η διατύπωση που αναφέρεται παραπάνω εγκρίθηκε επίσημα από την Επιτροπή Υπουργών και συμπεριλήφθηκε στο αρχικό σχέδιο της Σύμβασης στις 7 Αυγούστου 1950. Στη συνέχεια ενσωματώθηκε στην ΕΣΔΑ ως άρθρο 2, με ορισμένες τροποποιήσεις. Συγκεκριμένα, η παράγραφος 2 συγχωνεύτηκε στην παράγραφο 1 ως δεύτερη πρόταση και η παράγραφος 3 επαναριθμήθηκε ως παράγραφος 2. Η διατύπωση του άρθρου 2 της ΕΣΔΑ διαφέρει από την αρχική αγγλική πρόταση με δύο βασικούς τρόπους: πρώτον, ρητά δηλώνοντας ότι το δικαίωμα του καθενός στη ζωή κατοχυρώνεται από το νόμο στην παράγραφο 1 και, δεύτερον, εξαιρώντας μια συγκεκριμένη φράση που σχετίζεται με ζητήματα εθνικής ασφάλειας από την παράγραφο (γ) του εδαφίου 2.

Η πρόσθετη παράγραφος του προαναφερθέντος άρθρου, που προστατεύει τη ζωή, δεν υπήρχε στο αντίστοιχο άρθρο του Σχεδίου του Κυπριακού Συντάγματος που συνέταξε ο καθηγητής Bridel. Ωστόσο, στη συνέχεια συμπεριλήφθηκε κατά τις συζητήσεις που διεξήχθησαν στη Λωζάνη από τη Μικτή Συνταγματική Επιτροπή.

Το άρθρο 2 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, μαζί με όλα τα άλλα άρθρα της Σύμβασης, θα πρέπει να ερμηνεύονται σε συνδυασμό με τις βασικές της διατάξεις, συγκεκριμένα τα άρθρα 1, 13 και 46. Το άρθρο 1 περιγράφει το καθήκον των συμβαλλομένων μερών να προασπίζουν τα ανθρώπινα δικαιώματα, το άρθρο 13 πραγματεύεται το δικαίωμα δίκαιης και αποτελεσματικής προσφυγής ενώπιον των εθνικών αρχών σε περιπτώσεις παραβιάσεων δικαιωμάτων, και το άρθρο 46 ορίζει τον δεσμευτικό χαρακτήρα και την εκτέλεση των αποφάσεων του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων.

2.2 Ιστορική εξέλιξη του δικαιώματος κατά το Κυπριακό Σύνταγμα

Προτού κάνουμε γίνει η παράθεση της ιστορικής γένεσης του δικαιώματος που προηγήθηκε στις προπαρασκευαστικές εργασίες του Συντάγματος, αξίζει να αναφέρουμε ότι η ΕΣΔΑ ετύγχανε εφαρμογής στην Κύπρο πριν από την Ανεξαρτησία της, αφού η Μεγάλη Βρετανία ως η αποικιοκρατική δύναμη του νησιού τότε και μέλος της ΕΣΔΑ, άσκησε το δικαίωμα της για εφαρμογή της ΕΣΔΑ και στην Κύπρο μέσω σχετικής κοινοποίησης που έκανε το 1953⁸ προς το Γραμματέα του Συμβουλίου της Ευρώπης εφαρμόζοντας το τότε άρθρο 63(1) της ΕΣΔΑ. Επιπρόσθετα, η Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου του 1948, η οποία προστάτευε και το δικαίωμα της ζωής με το άρθρο 3, είχε εφαρμογή στην Κύπρο επίσης πριν της Ανεξαρτησία της. Αυτό γιατί, σύμφωνα με τη γενική διακήρυξη της που έπεται του προοιμίου η Διακήρυξη θα πρέπει να έχει αποτελεσματική εφαρμογή τόσο στους λαούς των μελών της όσο και στους λαούς που βρίσκονται στη δικαιοδοσία, ως βρισκόταν ο κυπριακός λαός υπό τη δικαιοδοσία της Μεγάλης Βρετανίας.⁹

Η Συμφωνία Ζυρίχης-Λονδίνου, που υπογράφηκε στις 11 Φεβρουαρίου 1959 από τους Πρωθυπουργούς της Ελλάδας και της Τουρκίας, περιελάμβανε τρεις χωριστές συνθήκες: τη Συνθήκη για τη Βασική Δομή της Δημοκρατίας, τη Συνθήκη Εγγύησης στην οποία συμμετείχαν Ελλάδα, Τουρκία, Ηνωμένο Βασίλειο και Κύπρος, και η Συνθήκη Συμμαχίας μεταξύ Κύπρου, Ελλάδας και Τουρκίας. Η πρώτη συνθήκη, η οποία περιέχει 27 άρθρα που αποτελούν πλέον τον

⁸ Αρ. κοινοποίησης 61/48/53 ημερομηνίας 23/10/1953

⁹ Γιώργος Α. Σεργίδης Το δικαίωμα της ζωής κατά το άρθρο 2 της ΕΣΔΑ και οι αντίστοιχες συνταγματικές διατάξεις στην Κύπρο και στην Ελλάδα, σελ.103.

πυρήνα του Κυπριακού Συντάγματος και είναι αμετάβλητα, στερείται κυρίως οποιασδήποτε διάταξης σχετικά με το δικαίωμα στη ζωή και τη διασφάλισή του. Στη συνέχεια, η Συμφωνία του Λονδίνου, που οριστικοποιήθηκε στις 19 Φεβρουαρίου του ίδιου έτους, ενέκρινε τη Συμφωνία της Ζυρίχης με την έγκριση των Πρωθυπουργών Ελλάδας και Τουρκίας, καθώς και εκπροσώπων των Ελληνοκυπρίων και των Τουρκοκυπρίων. Κατά τη Διάσκεψη του Λονδίνου, η Βρετανική Κυβέρνηση όρισε την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ως προϋπόθεση για τη μεταφορά της κυριαρχίας του νησιού στην Κυπριακή Δημοκρατία, σηματοδοτώντας την έναρξη της διασφάλισης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Επιπλέον, τα μέρη συμφώνησαν να συγκροτήσουν μια Μικτή Συνταγματική Επιτροπή που θα αποτελείται από εκπροσώπους των εμπλεκόμενων μερών¹⁰ και έναν νομικό σύμβουλο διορισμένο από την Ελλάδα και την Τουρκία, με τον Marcel Bridel, καθηγητή Συνταγματικού Δικαίου στο Πανεπιστήμιο της Λωζάνης, να επιλέγεται τελικά για το ρόλο.

Ο συντάκτης των διατάξεων του Συντάγματος, συμπεριλαμβανομένου και του άρθρου 7, ήταν ο Καθηγητής Bidel μαζί με το βοηθό του Louis Bagi, αφού αρχικά ετοίμασαν ένα Προσχέδιο του Συντάγματος και το παρέδωσαν στα λοιπά μέλη της Μικτής Συνταγματικής Επιτροπής, η οποία συνεδρίασε στη Λωζάννη κατά το διάστημα 18/1/1960 – 10/2/1960.¹¹ Στην πανηγυρική Συνεδρίαση της Επιτροπής που πραγματοποιήθηκε στις 6 Μαΐου του 1959 κατατέθηκαν από τις αντιπροσωπείες της Ελλάδας και της Τουρκίας αντίγραφα των προσχεδίων των Συνταγμάτων

¹⁰ Στην Επιτροπή αυτή αντιπροσωπεύονταν η Ελλάδα και η Τουρκία από ομάδες ειδικών συνταγματολόγων. Η Ελληνική ομάδα υπό τον Καθηγητή Θεμιστοκλή Τσάτσο και η Τουρκική υπό τον Καθηγητή Nihat Erim. Στην Επιτροπή επίσης αντιπροσωπεύονταν οι δύο Κυπριακές Κοινότητες, η Ελληνική και η Τουρκική. Την Επιτροπή αποτελούσαν ειδικότερα: Από μέρους της Αντιπροσωπείας της Ελληνικής Κυβερνήσεως συμμετείχαν: ο Καθηγητής Θεμιστοκλής Τσάτσο (Επικεφαλής της Αντιπροσωπείας), ο Γεώργιος Χαμπουρής, ο Κωνσταντίνος Χοϊδάς, ο Δημήτριος Αποστολίδης, ο Δημήτριος Κυριαζής, ο Γεώργιος Ζωδιάτης και ο Δημήτριος Πετρουνάκος. Από μέρους της Τουρκικής Αντιπροσωπείας συμμετείχαν: ο Καθηγητής Nihat Erim (Επικεφαλής της Αντιπροσωπείας), ο Δρ. Suat Bilge, ο Sherif Kolhan, ο Ahmet Asim Akyamach, ο Kaya Pinar, και ο Alaeddin Güllen. Από μέρους της Κυπριακής Ελληνικής Αντιπροσωπείας (Κυπριακής Ελληνικής Κοινότητας) συμμετείχαν: ο κ. Γλαύκος Κληρίδης (Επικεφαλής της Αντιπροσωπείας), ο Γεώργιος Πολυβίου, ο Μιχαλάκης Τριανταφυλλίδης και ο Τάσος Παπαδόπουλος, και ως Νομικός Σύμβουλος ο Κρίτων Τορναρίτης. Από μέρους της Κυπριακής Τουρκικής Αντιπροσωπείας (Κυπριακής Τουρκικής Κοινότητας) συμμετείχαν: ο Rauf Raif Denktash (Επικεφαλής της Αντιπροσωπείας), ο Halit Ali Riza, ο Hakki Süleyman και ο Ali Dâna και ως Νομικός Σύμβουλος ο Mehmet Nedjati Müinir.

¹¹ Γιώργος Α. Σεργίδης Το δικαίωμα της ζωής κατά το άρθρο 2 της ΕΣΔΑ και οι αντίστοιχες συνταγματικές διατάξεις στην Κύπρο και στην Ελλάδα, σελ.103.

που ετοίμασαν και συμφωνήθηκαν ότι τα προσχέδια ήταν βάση για εργασία, υπήρξε δέσμευση των Συμφωνιών της Ζυρίχης τόσο όσον αφορά το γράμμα της όσο και το πνεύμα της.¹²

Τα προσχέδια που κατέθεσαν Ελλάδα και Τουρκία ήταν προφανώς επηρεασμένα το καθένα από τα Συντάγματα και τη συνταγματική ιστορία των χωρών τους. Συγκεκριμένα το προσχέδιο της Τουρκίας και πιο συγκεκριμένα το κεφάλαιο που αφορούσε τα ατομικά δικαιώματα και ελευθερίες περιοριζόταν ρητά στους πολίτες της Δημοκρατίας, περιορισμός που ίσχυε τότε και στο Σύνταγμα της Τουρκίας, σε αντίθεση με το Ελληνικό Προσχέδιο που δεν υφίστατο αυτός ο περιορισμός. Από την άλλη πλευρά το άρθρο που προστάτευε το δικαίωμα της ζωής επί του Ελληνικού Προσχεδίου αποτελούσε αντιγραφή του άρθρου 6 του Συντάγματος του 1925, όπου υιοθετήθηκε και στις μεταγενέστερες τροποποιήσεις του Ελληνικού Συντάγματος του 1927 και 1952.

Αξίζει να παρατεθεί αυτούσιο το αρχικό κείμενο του άρθρου 1 που αφορούσε την προστατευτική διάταξη του δικαιώματος της ζωής ως το υπέβαλε ο Καθηγητής Bridel:

"1.

2. No person shall be deprived of his life except in the execution of a sentence of a competent court following his conviction of an offence for which this penalty is provided by law. A law may provide for such penalty only in cases of premeditated murder, high treason, piracy jure gentium and capital offences under military law.

3. Deprivation of life shall not be regarded as inflicted in contravention of this Article when it results from the use of force which is no more than absolutely necessary-

(a) in lawful defence of person or property against the infliction of a proportionate and otherwise unavoidable and irreparable evil;

(b) in order to effect a lawful arrest or to prevent the escape of a person lawfully detained;

¹² Πρακτικό συνεδρίασης ημερομ.6/5/1959 στο Οίκημα της Μικτής Συνταγματικής Επιτροπής (4 ΠΡ.6.5.59),σελ.5-7

(c) in action lawfully taken of the purpose of quelling a riot or insurrection, when and as provided by law. "76

Το άρθρο 1 παράγραφο 1 αποτελούσε άσχετη διάταξη με το δικαίωμα τη ζωής και πρόκειται για τη διάταξη του σημερινού άρθρου 6 του Συντάγματος¹³. Ως επίσης γίνεται αντιληπτό δεν υπήρχε αντίστοιχη διάταξη με αυτή του άρθρου 7 παρ. 1 του σημερινού Συντάγματος¹⁴. Μετά από την προσθήκη του σημερινού άρθρου 7.1 δηλαδή, “*every person has the right to life and corporal integrity*”, και την αφαίρεση κάποιων λέξεων/φράσεων¹⁵, διατυπώθηκε το σημερινό άρθρο 7 του Κυπριακού Συντάγματος.

Σημειώνετε δε ως αξιοσημείωτο η εισήγηση του προσχεδίου του Bridel και του μετέπειτα άρθρου 7 του Συντάγματος δεν περιορίζεται μόνο σε πολίτες της Δημοκρατίας, ως η εισήγηση του Τουρκικού Προσχεδίου, και επίσης παρέχει ευρύτερη προστασία από το άρθρο 2 παρ. 1 και 2 της ΕΣΔΑ ένεκα του ότι η προστασία του δικαιώματος παρέχεται απευθείας από το Σύνταγμα και όχι από νομοθετική διάταξη.¹⁶

Ως φαίνεται από τις ίδιες τις διατάξεις του Μέρους II, άρθρα 6 μέχρι 25 του Κυπριακού Συντάγματος, ο νομοθέτης των άρθρων Καθηγητής Bridel, αξιοποίησε τις αντίστοιχες διατάξεις της ΕΣΔΑ για τη διαμόρφωσή των αντίστοιχων του Κυπριακού Συντάγματος, δείγμα της υιοθέτησης της ΕΣΔΑ σε αυτό. Επιπρόσθετα, μετά τη ψήφιση από το Βρετανικό Κοινοβούλιο του περί Κύπρου Νόμου στις 29 Ιουλίου του 1960, το άρθρο 1 του Νόμου εξουσιοδοτούσε τη Βασίλισσα να εκδώσει σχετικό διάταγμα με το οποίο θα έθετε σε ισχύ το Κυπριακό Σύνταγμα σε συγκεκριμένη ημερομηνία, ήτοι την 16 Αυγούστου του 1960, όπου δηλαδή η Βασίλισσα θα έπαυε να έχει δικαιοδοσία επί του νέου κράτους και θα δημιουργείτο ένα ανεξάρτητο. Κατά την ημερομηνία αυτή υπογράφηκε το Σύνταγμα και η Συνθήκη Εγκαθίδρυσης της Κυπριακής Δημοκρατίας. Μια ακόμα ένδειξη και δείγμα της δέσμευσης και της ευθυγράμμισης του

¹³ Τηρουμένων των ρητών διατάξεων του Συντάγματος ουδείς νόμος ή ουδεμία απόφασις της Βουλής ή οιασδήποτε των Κοινοτικών Συνελεύσεων ως και ουδεμία πράξις ή απόφασις οιασδήποτε οργάνου, αρχής ή προσώπου εν τη Δημοκρατία ασκούντος εκτελεστικήν εξουσίαν ή διοικητικόν λειτουργήμα θέλει υποβάλλει εις δυσμενή διάκρισιν οιασδήποτε εκ των δύο κοινοτήτων ή οιασδήποτε πρόσωπον ως τοιούτον ή υπό την ιδιότητα αυτού ως μέλους κοινότητας

¹⁴ Έκαστος έχει το δικαίωμα ζωής και σωματικής ακεραιότητος.

¹⁵ Βλ. “lawful”, “lawfully”, “a lawful arrest”

¹⁶ Γιώργος Α. Σεργίδης Το δικαίωμα της ζωής κατά το άρθρο 2 της ΕΣΔΑ και οι αντίστοιχες συνταγματικές διατάξεις στην Κύπρο και στην Ελλάδα, σελ.90.

Κυπριακού Συντάγματος με την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων με βάση τις επιταγές της ΕΣΔΑ αποτελεί και το άρθρο 5 της Συνθήκης Εγκαθίδρυσης, η οποία αποτελείται από 12 άρθρα, όπου γίνεται ρητή αναφορά στη δέσμευση της Κυπριακής Δημοκρατίας στην ΕΣΔΑ¹⁷

Επιπρόσθετα έχει επίσης νομολογηθεί¹⁸ ότι οι Συνταγματικές Διατάξεις που προέρχονται από Διεθνείς Συμβάσεις, ερμηνεύονται σύμφωνα με τις ερμηνείες που δίδονται σε αυτές από τα Διεθνή Σώματα που έχουν το καθήκον ερμηνείας και εφαρμογής τους.¹⁹

Εν τέλει, η Κύπρος υπέγραψε της ΕΣΔΑ στις 16 Δεκεμβρίου του 1961 και την επικύρωσε με τον Περί της Ευρωπαϊκής Σύμβασης δια την Προάσπισιν των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (Κυρωτικό) Νόμο του 1962 (Ν.32/62) ο οποίος νόμος δημοσιεύτηκε στην Εφημερίδα της Δημοκρατίας την 24 Μαΐου του ίδιου έτους. Σε συνδυασμό των άρθρων 169(3) του Κυπριακού Συντάγματος και του άρθρου 59(4) της Σύμβασης, η τελευταία τέθηκε τυπικά²⁰ σε ισχύ μετά την καταχώρηση του οργάνου επικύρωσης στ Γενική Γραμματεία του Συμβουλίου η οποία έγινε στις 6 Οκτωβρίου του 1962.²¹

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΤΗΣ ΖΩΗΣ ΚΑΙ Η ΔΙΑΔΙΚΑΣΤΙΚΗ ΥΠΟΧΡΕΩΣΗ ΠΟΥ ΑΠΟΡΡΕΙ ΑΠΟ ΑΥΤΟ

3.1 Εισαγωγή

Το άρθρο 2 της ΕΣΔΑ προστατεύει το δικαίωμα στη ζωή και θέτει τόσο αρνητική υποχρέωση στα κράτη και στα όργανα τους να μην προκαλούν θάνατο όσο και θετική υποχρέωση να λαμβάνουν μέτρα για την προστασία της ζωής. Το δικαίωμα στη ζωή προστατεύεται με θετικό τρόπο από την ΕΣΔΑ καθώς και από το Σύνταγμα της Κύπρου. Στην Κύπρο, αυτό το δικαίωμα

¹⁷ “The Republic of Cyprus shall secure to everyone within its jurisdiction human rights and fundamental freedoms comparable to those set out in Section 1 of the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms signed at Rome on the 4th of November, 1950, and the Protocol to that Convention signed at Paris on the 20th of March 1952”.

¹⁸ Ενδεικτικά V. Fourri & Others v. Republic (1980) 2 CLR 292, “It is inevitable that for the interpretation of such provisions, domestic tribunals would turn to the interpretation given by the international organs entrusted with the supervision of their application, namely the European Court and the European Commission of Human Rights.”

¹⁹ Γιώργος Α. Σεργίδης Το δικαίωμα της ζωής κατά το άρθρο 2 της ΕΣΔΑ και οι αντίστοιχες συνταγματικές διατάξεις στην Κύπρο και στην Ελλάδα, σελ.96.

²⁰ Το άρθρο 169(3) προβλέπει ότι κάθε Συνθήκη αρχίζει από τη δημοσίευση του σχετικού εγκριτικού νόμου, υπό τον όρο όμως αν εφαρμόζεται από τον αντισυμβαλλόμενο. Ένεκα του ότι το άρθρο 59(4) της Σύμβασης προβλέπει ότι η Σύμβαση τίθεται σε ισχύ με την κατάθεση στη Γενική Γραμματεία, ερμηνεύεται ότι αυτή μπαίνει σε εφαρμογή μόνο τότε και όχι προηγουμένως.

²¹ Ενδ. Kannas v. The Police (1968) 2 CLR 35

κατοχυρώνεται από το άρθρο 7 παράγραφος 1 που ορίζει ότι όλοι έχουν δικαίωμα στη ζωή και από το άρθρο 35 που απαιτεί από τις αρχές να διασφαλίζουν την αποτελεσματική εφαρμογή αυτού του δικαιώματος. Η προστασία του δικαιώματος στη ζωή πρέπει να είναι ισχυρή και ουσιαστική, όπως αναφέρεται στην ΕΣΔΑ. Αυτό περιλαμβάνει γνήσιο δικαίωμα προσφυγής στις εθνικές αρχές για προστασία. Αποτελεσματική προστασία σημαίνει επίτευξη του επιθυμητού αποτελέσματος, το οποίο σε αυτή την περίπτωση είναι η πλήρης προστασία του δικαιώματος στη ζωή.

Το δικαίωμα στη ζωή θα πρέπει να προστατεύεται σε όλες τις διαστάσεις του, τόσο αρνητικά όσο και θετικά, προκειμένου να διασφαλιστεί συνολική και ολοκληρωμένη προστασία. Η διάκριση μεταξύ αρνητικών και θετικών πτυχών της προστασίας ενός θεμελιώδους δικαιώματος, όπως το δικαίωμα στη ζωή, συνδέεται με τη διαφορά μεταξύ αμυντικών και προστατευτικών μέτρων. Αυτή η διάκριση εξηγείται αναλυτικότερα στο απόσπασμα που ακολουθεί. Το σύνταγμα αναγνωρίζει δύο είδη δικαιωμάτων: τα αμυντικά δικαιώματα, τα οποία προστατεύουν τα άτομα από επιθετικές ενέργειες και τα προστατευτικά δικαιώματα, τα οποία περιλαμβάνουν το κράτος να βοηθά τα άτομα στην απόκρουση απειλών ή στην αποκατάσταση οποιασδήποτε ζημίας προκληθεί από παραβίαση των δικαιωμάτων τους. Τα αμυντικά δικαιώματα συνεπάγονται το δικαίωμα να μην υποβάλλονται σε καμία μορφή επιθετικότητας, ενώ τα προστατευτικά δικαιώματα περιλαμβάνουν την παροχή υποστήριξης από το κράτος σε όσους αμύνονται κατά της επιθετικότητας.

Το Δικαστήριο, ωστόσο, επιβάλλει θετικές υποχρεώσεις υπέρ των δικαιωμάτων και ελευθεριών που περιγράφονται στη Σύμβαση, απαιτώντας από τα κράτη όχι μόνο να απέχουν από ενέργειες που παραβιάζουν τα ανθρώπινα δικαιώματα αλλά και να λαμβάνουν μέτρα για την προστασία και την προάσπιση αυτών των δικαιωμάτων. Είναι σημαντικό να αναγνωριστεί ότι το δικαίωμα στη ζωή σύμφωνα με το άρθρο 2 της ΕΣΔΑ περιλαμβάνει τόσο ουσιαστικές όσο και διαδικαστικές υποχρεώσεις για τη διασφάλιση της προστασίας του. Τα θεσμικά όργανα του Στρασβούργου έχουν διεξαγάγει διεξοδική εξέταση των υποχρεώσεων που περιγράφονται στο άρθρο 2 της ΕΣΔΑ, οι οποίες περιλαμβάνουν τόσο ουσιαστικά όσο και διαδικαστικά μέτρα για την προστασία της ζωής. Τονίζεται δε, ότι η διαδικαστική υποχρέωση και δη η υποχρέωση διεξαγωγής αποτελεσματικής έρευνας υφίσταται παράλληλα και αυτοτελή προς τις ουσιαστικές

υποχρεώσεις και συνεπώς δύναται να προκύψει ταυτόχρονη παραβίαση και των δύο σκελών²². Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων αναγνωρίζει ότι η συνεχής έρευνα και επιβολή θετικών υποχρεώσεων αποτελεί πρόκληση για τα σύγχρονα κράτη με πολυάριθμες απειλητικές για τη ζωή συμπεριφορές και δραστηριότητες.

3.2 Πότε ενεργοποιείται η υποχρέωση διερεύνησης.

Η έρευνα είναι απαραίτητη όχι μόνο σε περιπτώσεις όπου ένα κρατικό όργανο είναι υπεύθυνο για την πρόκληση θανάτου είτε εκ προθέσεως είτε λόγω αμέλειας, αλλά η νομολογία του Δικαστηρίου πλέον αποδέχεται ότι και όταν ένας τρίτος σκοτώνει εκ προθέσεως ή εξ αμελείας του. Σε περιπτώσεις όπου ένας τρίτος ευθύνεται για θάνατο, το κράτος λογοδοτεί για την αποτυχία λήψης των κατάλληλων μέτρων για την προστασία της ζωής, είτε λόγω απεισκευσίας, αμέλειας ή παράλειψης. Σύμφωνα με τα άρθρα 2 σε συνδυασμό με το άρθρο 1, τα κράτη είναι υποχρεωμένα να διεξάγουν διεξοδική έρευνα για τυχόν ύποπτους θανάτους που συμβαίνουν εντός της δικαιοδοσίας τους, ανεξάρτητα από το αν προκλήθηκαν από κρατική οντότητα, ιδιώτη, το ίδιο το θύμα ή άλλες συνθήκες όπως επικίνδυνες δραστηριότητες ή φυσικές καταστροφές. Αυτή η υποχρέωση επεκτείνεται σε περιπτώσεις όπου τα άτομα υφίστανται δυνητικά θανατηφόρους τραυματισμούς κάτω από ύποπτες περιστάσεις. Στόχος αυτής της διαδικαστικής απαίτησης είναι να διασφαλίσει την πρακτική εφαρμογή της πρωταρχικής ουσιαστικής υποχρέωσης προστασίας της ζωής, είτε υπό την αρνητική έκφανση είτε από τη θετική²³.

“163. The general legal prohibition of arbitrary killing by agents of the State would be ineffective in practice if there existed no procedure for reviewing the lawfulness of the use of lethal force by State authorities. The obligation to protect the right to life under this provision, read in conjunction with the State’s general duty under Article 1 of the Convention to “secure to everyone within their jurisdiction the rights and freedoms defined in [the] Convention”, requires by implication that there should be some form of effective official investigation when individuals have been killed as a result of the use of force by, inter alios, agents of the State. The essential purpose of such an investigation is to secure the effective implementation of the domestic laws safeguarding the right to life and, in those cases involving State agents or bodies, to ensure their

²² ΕΔΑΔ, Makartzis v. Greece (50385/99) (20/12/2004) , παρ. 84

²³ ΕΔΑΔ, Al - Skeini-and others v. The United Kingdom, αρ. 55721/07 (Ευρεία Σύνοψη) ημερομ. 7/7/2011

accountability for deaths occurring under their responsibility. However, the investigation should also be broad enough to permit the investigating authorities to take into consideration not only the actions of the State agents who directly used lethal force but also all the surrounding circumstances, including such matters as the planning and control of the operations in question, where this is necessary in order to determine whether the State complied with its obligation under Article 2 to protect life''

Έχει διαπιστωθεί ότι είναι απαραίτητη μια έρευνα για την αξιολόγηση της νομιμότητας των κρατικών αρχών που καταφεύγουν σε θανατηφόρα ή δυνητικά θανατηφόρα βία και αν αυτά είχαν ξεπεράσει τα όρια που απαιτούσαν οι περιστάσεις.

Επιπρόσθετα, η καταβολή εκ μέρους του κράτους αποζημίωσης δεν μπορεί να εξαιρέσει τα κράτη από την υποχρέωση διεξαγωγής έρευνας αφού σε μια τέτοια περίπτωση τα κρατικά όργανα θα μπορούσαν να παραβιάσουν το δικαίωμα στη ζωή καταβάλλοντας εν τέλει μόνο χρηματικές αποζημιώσεις και χωρίς άλλες συνέπειες²⁴. Είναι σημαντικό να επισημανθεί ότι η υποχρέωση διενέργειας έρευνας πρέπει γίνεται αυτεπάγγελα λόγω των απαιτήσεων που ενέχει η αποτελεσματική προστασία του δικαιώματος της ζωής. Τα αρμόδια κρατικά όργανα είναι υποχρεωμένα να ξεκινήσουν έρευνα μόλις λάβουν γνώση αφού μια τέτοια πληροφόρηση θανάτου ενός προσώπου γεννά άμεσα και χωρίς οποιαδήποτε άλλη ενέργεια την υποχρέωση διερεύνησης. Το ίδιο καθήκον ισχύει και εφαρμόζεται σε περιπτώσεις εξαφάνισης ατόμου²⁵. Το Δικαστήριο σημείωσε ότι:

«200. The phenomenon of disappearances imposes a particular burden on the relatives of missing persons who are kept in ignorance of the fate of their loved ones and suffer the anguish of uncertainty. Thus the Court's case-law recognised from very early on that the situation of the relatives may disclose inhuman and degrading treatment contrary to Article 3. The essence of the violation is not that there has been a serious human rights violation concerning the missing person; it lies in the authorities' reactions and attitudes to the situation when it has been brought to their attention (see, among many authorities, Orhan v. Turkey, no. 25656/94, § 358, 18 June

²⁴ ΕΔΑΔ, Mustafa Tunc and Others v. Turkey (24014/05) (Ευρεία Σύνοψη) 14/05/2015 παρ. 130

²⁵ ΕΔΑΔ, Varnava and Others v. Τουρκίας (16064/90, 16065/90, 16066/90, 16068/90, 16069/90, 16070/90, 16071/90, 16072/90 and 16073/90) 18/09/2009 (Ευρεία Σύνοψη) 18/09/2009 παρ. 174

2002, and Imakayeva, cited above, § 164). Other relevant factors include the proximity of the family tie, the particular circumstances of the relationship, the extent to which the family member witnessed the events in question, and the involvement of the family member in the attempts to obtain information about the disappeared person (see Tanış and Others, cited above, § 219). The finding of such a violation is not limited to cases where the respondent State has been held responsible for the disappearance (see Osmanoglu, cited above, § 96) but can arise where the failure of the authorities to respond to the quest for information by the relatives or the obstacles placed in their way, leaving them to bear the brunt of the efforts to uncover any facts, may be regarded as disclosing a flagrant, continuous and callous disregard of an obligation to account for the whereabouts and fate of a missing person.»

Εναπόκειται στις αρχές λοιπόν να ξεκινήσουν τη διερεύνηση έρευνα χωρίς να αναμένουν ή να βασίζονται στους συγγενείς του θανόντος για να κινηθούν άμεσα νομικά ή να ζητήσουν έρευνα ή να προβούν σε οποιαδήποτε καταγγελία.²⁶

Τέλος, σημειώνεται ότι ο σκοπός της έρευνας αποτελεί η διασφάλιση της αποτελεσματικής εφαρμογής της εθνικής νομοθεσίας που διασφαλίζει το δικαίωμα στη ζωή και, στις περιπτώσεις που αφορούν κρατικούς παράγοντες ή φορείς, να διασφαλιστεί η λογοδοσία τους για θανάτους που συμβαίνουν υπό την ευθύνη τους.²⁷

3.3 Τα πρότυπα μιας αποτελεσματικής διερεύνησης.

Αρχικά ως έχουμε ήδη προαναφέρει, υπάρχει η γενική απαίτηση ότι οι αρχές πρέπει να ενεργήσουν αμέσως από μόνες τους μόλις το θέμα έχει καταστεί γνωστό σε αυτές. Για να συμμορφωθεί μια έρευνα με τη διαδικαστική υποχρέωση, απαιτούνται να εφαρμόζονται κάποια κριτήρια. Το Δικαστήριο επαναλαμβάνει τις γενικές αρχές του καθώς και ότι η μορφή της έρευνας που απαιτείται από αυτήν την υποχρέωση ποικίλλει ανάλογα με τη φύση της παραβίασης της ζωής. Τα ειδικά χαρακτηριστικά που απαιτούνται και ότι τα στοιχεία που αναφέρονται παρακάτω είναι αλληλένδετα και καθένα από αυτά, λαμβανόμενο χωριστά, δεν αποτελεί αυτοσκοπό. Το ίδιο θέμα ενδιαφέροντος για την ανάλυση μπορεί να είναι σχετικό σε

²⁶ ΕΔΑΔ, Al - Skeini-and others v. The United Kingdom, (55721/07) (Ευρεία Σύνοψη) 7/7/2011 παρ. 165

²⁷ ΕΔΑΔ, Hugh Jordan v. The United Kingdom, 24746/94 04/08/2001 παρ. 105,

περισσότερα από ένα πλευρές όπου αναφέρεται παρακάτω, καθώς αυτά τα στοιχεία είναι αλληλένδετα. Τα κριτήρια που οφείλονται να τηρούνται αναφορικά με την αποτελεσματική υλοποίηση της δικονομικής υποχρέωσης είναι η ανεξαρτησία και η αμεροληψία, η επάρκεια, η αμεσότητα, ο δημόσιος έλεγχος και η συμμετοχή των πλησιέστερων συγγενών.

3.3.1 Ανεξαρτησία και αμεροληψία

Το Δικαστήριο έχει καταστήσει σαφές ότι είναι γενικά απαραίτητο τα άτομα που είναι υπεύθυνοι για τη διεξαγωγή της έρευνας να είναι ανεξάρτητοι από εκείνους που εμπλέκονται στα γεγονότα. Αυτό είναι εμφανές ιδιαίτερα όταν ο θάνατος προκύπτει από τη χρήση βίας από κάποιον στις αστυνομικές δυνάμεις ενώ είναι το ίδιο το κράτος που είναι υπεύθυνο για όλες τις έρευνες όπου κάποιος φέρεται να ευθύνεται. Στην υπόθεση *Hugh Jordan v. United Kingdom* το Δικαστήριο αναφέρθηκε σε προηγούμενες υποθέσεις και δήλωσε:

«For an investigation into alleged unlawful killing by State agents to be effective, it may generally be regarded as necessary for the persons responsible for and carrying out the investigation to be independent of those implicated in the events... This means not only a lack of hierarchical or institutional connection but also a practical independence»²⁸

Η ανεξαρτησία και η αυτεπάγγελτες ενέργειες θεωρούνται επίσης προϋπόθεση για την αποτελεσματικότητα της έρευνας, όπως τονίζει το Δικαστήριο στις πρόσφατες υποθέσεις *Fountas* καθώς και στην *Armani da Silva*²⁹. Στην υπόθεση *Fountas* κατά Ελλάδας το Δικαστήριο σημειώνει ότι το ελληνικό νομικό σύστημα παρέχει, σε αρχή, δύο διαδρομές αντιμετώπισης για τα θύματα παράνομων και εγκληματικών πράξεων που αποδίδονται στο Κράτος ή στους πράκτορές του - δηλαδή αστικές και ποινικές αποζημιώσεις, αλλά όσον αφορά τη διαδικαστική υποχρέωση:

«... Given the circumstances in question, the State was under the obligation to initiate and carry out an investigation that fulfilled the procedural requirements of Article 2. Civil proceedings initiated at the initiative of the victim's relatives would not have satisfied the State's obligation in this regard...The Court has confirmed that an action for damages, either to provide redress

²⁸ ΕΔΑΔ, *Hugh Jordan v. the United Kingdom* (24746/94). 4/8/21 παρ. 106

²⁹ ΕΔΑΔ, *Armani da Silva v the United Kingdom* (5878/08) 28/09/2010, supra note 12, para 232, ΕΔΑΔ, *Fountas v Greece* (50283/13) 03/01/2020 supra note 13, par 12.

for a death or for a breach of an official obligation during the related investigation is not capable without the benefit of the conclusions of a criminal investigation, of making any findings as to the identity of the perpetrators and still less of establishing their responsibility...»

Σύμφωνα με τις γενικές αρχές του Δικαστηρίου, η αφετηρία για όλες τις έρευνες και ως γενικό καθήκον για κάθε κράτος όταν άτομα έχουν σκοτωθεί ως αποτέλεσμα της χρήσης βίας από πράκτορα του κράτους καθορίζεται στην υπόθεση Fountas κατά Ελλάδα:

«..The State must therefore ensure, by all means at its disposal an adequate response- judicial or otherwise- so that the legislative and administrative framework set up to protect the right to life is properly implemented and any breaches of that right are repressed and punished...»

Το Δικαστήριο επαναλαμβάνει σε όλες τις υποθέσεις γιατί η διαδικαστική υποχρέωση είναι τόσο σημαντική στο διαμορφώνοντας και την τήρηση των φιλοδοξιών της ΕΣΔΑ:

«What is at stake here is nothing less than public confidence in the State's monopoly on the use of force.»

Στην υπόθεση Fountas κατά Ελλάδα, το Δικαστήριο αναφέρει επίσης την ανάγκη για την επίτευξη συμπερασμάτων βασισμένων σε μια λεπτομερή, αντικειμενική και αμερόληπτη ανάλυση όλων των σχετικών στοιχείων. Επιπρόσθετα, επισημαίνει επίσης ότι δεν απαιτείται να πραγματοποιείται κάθε ενέργεια από μέλη που δεν ανήκουν στις αστυνομικές δυνάμεις.

Οι δικαστές στο ΕΔΑΔ δεν συμφωνούν πάντα και στις διαφορετικές γνώμες λαμβάνονται υπόψη πτυχές που δεν εξετάζονται από την πλειοψηφία στην εκάστοτε υπόθεση. Ενδιαφέρον για το επίκεντρο της παρούσας εργασίας παρουσιάζει η δήλωση της κοινής διαφωνούσας γνώμης στην υπόθεση Armani da Silva κατά Ηνωμένου Βασιλείου, στην οποία υποστηρίζεται ότι οι ελαττωματικές διατάξεις του ουσιαστικού δικαίου μπορούν να καταστήσουν τις έρευνες αναποτελεσματικές από την άποψη του άρθρου 2 και οι αρχές δεν θα είναι τότε σε θέση να διερευνήσουν αν η χρήση θανατηφόρας βίας από την αστυνομία ήταν απολύτως αναγκαία βάσει του άρθρου 2 της ΕΣΔΑ:

«... Substantive criminal law, by defining specific offences, indicates the exact purpose of an investigation into a person's death and in particular determines the specific issues which have to be investigated. Therefore, the quality of the investigation depends first and foremost of the quality of substantive law. An investigation will be capable of leading to the identification and punishment of those responsible only if there are adequate provisions in substantive criminal law...»

Στην απόφασή του Mustafa Tunc και Fecire Tunc v Turkey³⁰ το ΕΔΑΔ συνέχισε να εξειδικεύει τις αρχές του τονίζοντας τη σημασία της συγκεκριμένης εξέτασης σε αντίθεση με τις αφηρημένες αξιολογήσεις:

«...the requirements of Article 2 call for a concrete examination of the independence of the investigation in its entirety, rather than an abstract assessment...»

3.3.2 Επάρκεια

Η επάρκεια μιας έρευνας περιλαμβάνει όλα τα στοιχεία μιας ενδελεχούς, αντικειμενικής και αμερόληπτης ανάλυσης όλων των στοιχείων. Κάθε υπόθεση που υποβάλλεται στο ΕΔΑΔ διαφέρει όσον αφορά τις συγκεκριμένες περιστάσεις του τι οδήγησε για παράδειγμα τον αστυνομικό να χρησιμοποιήσει το πυροβόλο όπλο. Στην υπόθεση Kaya κατά Τουρκίας³¹ το ΕΔΑΔ διαπίστωσε ότι η έρευνα πρέπει να είναι αποτελεσματική υπό την έννοια ότι είναι ικανή να οδηγήσει σε προσδιορισμό του κατά πόσον η βία που χρησιμοποιήθηκε ήταν ή δεν ήταν δικαιολογημένη κατά την περιστάσεις. Το κατά πόσον η θανατηφόρα χρήση βίας είναι δικαιολογημένη ή όχι καθορίστηκε ως ένα τεστ που εφαρμόστηκε από το ΕΔΑΔ και καθιερώθηκε στην υπόθεση ορόσημο McCann and Others v. United Kingdom αξιολόγηση υπό τις περιστάσεις της πυροδότησης του μηχανισμού:

«All four soldiers admitted that they shot to kill...141 “the Court accepts that the soldiers honestly believed, in the light of the information that they had been given ... that it was necessary

³⁰ ΕΔΑΔ, Mustafa Tunc and Others v. Turkey (24014/05) 14/05/2015, supra note 49, para 222

³¹ ΕΔΑΔ, Kaya and Others v. Turkey (4451/02) 04/05/2005, supra note 47, para 87

to shoot the suspect in order to prevent them from detonating a bomb and causing serious loss of life... the use of force may be justified under this provision (art. 2 -2) where it is based on an honest belief which is perceived, for good reasons, to be valid at the time but which subsequently turns out to be mistaken...»

Στην υπόθεση Armani da Silva υπήρξε διαφωνία από μια ομάδα δικαστών ως προς το πώς πρέπει να ερμηνευθεί η νομολογία του ΕΔΑΔ ως προς την εξέταση του κατά πόσον η χρήση βίας ήταν δικαιολογημένη ή όχι, καθώς βασιζόταν σε μεγάλο βαθμό στην ειλικρινή πεποίθηση του αστυνομικού που ήταν υπεύθυνος για τον πυροβολισμό και δεν απαιτούσε να βασίζεται η πεποίθηση αυτή και σε ένα αντικειμενικό στοιχείο.³² Η πλειονότητα των δικαστών που είχε διευκρινίσει την άποψή της σχετικά με το τεστ επαναλαμβάνοντας την ερμηνεία της στην πρόσφατη υπόθεση Fountas κατά Ελλάδα³³, ανέφερε ότι θα πρέπει να βασίζεται σε ειλικρινή πεποίθηση η οποία θεωρείται, για βάσιμους λόγους, έγκυρη τη στιγμή εκείνη, αλλά η οποία στη συνέχεια αποδεικνύεται εσφαλμένη. Η πλειοψηφία στο ΕΔΑΔ επιχειρεί να μπει στη θέση του προσώπου που άσκησε θανατηφόρα βία, τόσο για να προσδιορίσει αν το πρόσωπο αυτό είχε την απαιτούμενη ειλικρινή πεποίθηση όσο και για να αξιολογήσει την αναγκαιότητα του βαθμού βίας. Το δικαστήριο δηλαδή θα πρέπει να εξετάσει κατά πόσον η πεποίθηση ήταν υποκειμενικά εύλογη, λαμβάνοντας πλήρως υπόψη τις περιστάσεις που ίσχυαν κατά τη σχετική χρόνο. Η συγκαλυμμένη επιφύλαξη έγκειται στο ακόλουθο σκεπτικό:

«...In cases of alleged self-defence it has only found a violation of Article 2 when it refused to accept that a belief was honest...»³⁴

«... the principal question to be addressed is whether the person had an honest and genuine belief that the use of violence was necessary. In addressing this question the Court will have to consider whether the belief was subjectively reasonable, having full regard to the circumstances that pertained at the relevant time, If the belief was not subjectively reasonable (that is, it was

³² ΕΔΑΔ, Armani da Silva v the United Kingdom (5878/08) 28/09/2010, supra note 5, Joint dissident opinion of judges Karakas, Wojtyczek and Dedov, para 5.

³³ ΕΔΑΔ, Fountas v Greece (50283/13) 03/01/2020 supra note 13, para 85

³⁴ ΕΔΑΔ, Armani da Silva v the United Kingdom (5878/08) 28/09/2010, supra note 5, para 247

not based on subjective good reasons), it is likely that the Court would have difficulty accepting that it was honestly and genuinely held»³⁵

Τα πρότυπα για την απαίτηση αποτελεσματικής έρευνας εδραιώθηκαν στην υπόθεση *Hugh Jordan v. United Kingdom*³⁶ μαζί με τρεις άλλες αποφάσεις κατά του Ηνωμένου Βασιλείου και αποτελούν τις βασικές αρχές των διαδικαστικών υποχρεώσεων του ΕΔΑΔ. Οι απαιτήσεις διευκολύνουν την αρμόδια αρχή να προβεί στις ενέργειες που θα οδηγήσουν σε ένα αποτέλεσμα που θα διασφαλίζει την απόδοση ευθυνών για θανάτους από τον υπεύθυνο αξιωματικό ή τον αξιωματικό που δεν ενήργησε εντός των ορίων αυτού που θεωρείται απολύτως αναγκαίο. Αυτό διαπιστώθηκε από το ΕΔΑΔ στην υπόθεση *Ramsahai* κατά των Κάτω Χωρών:

“In order to be “effective” as this expression is to be understood in the context of Article 2 of the Convention an investigation into a death that engages the responsibility of a Contracting Party under the Article must firstly be adequate. That is, it must be capable of leading to the identification and punishment of those responsible. This is not an obligation of result, but of means. The authorities must have taken the reasonable steps available to them and secure the evidence concerning the incident. Any deficiency in investigation which undermines its ability to identify the perpetrator or perpetrators will risk falling foul of this standard”³⁷

Η απαίτηση του τι απαιτείται έχει βελτιωθεί σε πρόσφατες υποθέσεις *Mustafa Tunc and Fecire Tunc v. Τουρκίας*³⁸ και *Giuliani and Gaggio v. Ιταλίας*³⁹ όπως αναφέρεται στην υπόθεση *Armani da Silva*:

“Although the authorities should not under any circumstances, be prepared to allow lifethreatening offences go unpunished, the Court has repeatedly stated that the investigative obligation under Article 2 of the Convention is one of means and not result... and has in its recent case-law refined the requirement so as to require that the investigation be “capable of

³⁵ *Ibid*, para 248.

³⁶ ΕΔΑΔ, *Hugh Jordan v. The United Kingdom* (24746/94) 04/08/2001, supra note 50, para 105

³⁷ ΕΔΑΔ, *Ramsahai and Others v. the Netherlands* (52391/99) 15/05/2007, supra note 124, para 324, *see also joint partly dissenting opinion of judges Costa, Bratza, Lorenzen and Thomassen*, para 10, *seeing it as a sign of lack of independency rather than adequacy or promptness*.

³⁸ ΕΔΑΔ, *Mustafa Tunc and Others v. Turkey* (24014/05) 14/05/2015, supra note 49, para 172

³⁹ ΕΔΑΔ, *Giuliani and Gaggio v. Italy* (23458/02) 24/3/2011, supra note 135, para 301.

leading to determination of whether the force used was or was not justified in the circumstances...- and of identifying – if appropriate – punish those responsible “...”⁴⁰

Συνεπώς, το Δικαστήριο απαιτεί όπως ληφθούν τα εύλογα μέτρα τα οποία ήταν διαθέσιμα κατά τη στιγμή που διεξάγονταν οι έρευνες ή που έπρεπε να διεξάγονταν. Εντός των εύλογων μέτρων εμπίπτουν, μεταξύ άλλων, οι καταθέσεις αυτόπτων μαρτύρων, οι ιατροδικαστικές εκθέσεις, αντικειμενική ανάλυση των κλινικών παρατηρήσεων και πιο συγκεκριμένα της αιτίας του θανάτου και ενδεχομένως και αυτοψία όπου παρέχει λεπτομέρεια των τραυμάτων. Η έγκυρη λήψη καταθέσεων από τα εμπλεκόμενα πρόσωπα κρίνεται επίσης πολύ σημαντική ούτως ώστε να μην επηρεαστεί καθ' οποιονδήποτε τρόπο η αλήθεια των γεγονότων ή ακόμη και να αποκρυφτεί. Κατά το ΕΔΑΔ λοιπόν το κριτήριο της αποτελεσματικότητας δεν πληρούται όταν οποιαδήποτε πλημμέλεια καθιστά δύσκολη ή αδύνατη την αποτύπωση των πραγματικών περιστατικών της υπόθεσης όπως επίσης το ίδιο συμβαίνει όταν η παράλειψη καθιστά αδύνατη την εξεύρεση της αιτίας του θανάτου ή την εξεύρεση των ενόχων.

3.3.3 Αμεσότητα και εύλογη ταχύτητα

Η αρχή της αμεσότητας αποτελεί επίσης σημαντικό στοιχείο της έρευνας σύμφωνα με το Δικαστήριο και το εύλογο μιας καθυστέρησης πρέπει να αξιολογείται σύμφωνα με τις περιβάλλουσες περιστάσεις της κάθε υπόθεσης. Στις περιπτώσεις που αφορούσαν δολοφονίες που φέρεται να διαπράχθηκαν από τη Hizbullah το Δικαστήριο δεν θεώρησε ότι η διάρκεια της έρευνας και της επακόλουθης ποινικής διαδικασίας ήταν αναποτελεσματική. Πιο συγκεκριμένα έλαβε υπόψη τη φύση του εγκλήματος και τις προσπάθειες που απαιτούνται για την εξάρθρωση μιας εγκληματικής οργάνωσης, και το Δικαστήριο έκρινε ότι οι έρευνες που διεξήχθησαν σε αυτές τις υποθέσεις, αν και χρονοβόρες, δεν ήταν χωρίς αποτέλεσμα και δεν μπορούσε να υποστηριχθεί ότι οι αρχές δεν έλαβαν κανένα μέτρο όσον αφορά τη δολοφονία των συγγενών των προσφευγόντων.⁴¹ Η άμεση ανταπόκριση των αρχών στη διερεύνηση της χρήσης θανατηφόρας βίας μπορεί να γενικά να θεωρηθεί απαραίτητη για τη διατήρηση της εμπιστοσύνης του κοινού στις την τήρηση του κράτους δικαίου και για την αποτροπή κάθε φαινομένου συμπαιγνίας σε ή ανοχής παράνομων πράξεων⁴². Η απαίτηση της αμεσότητας και

⁴⁰ ΕΔΑΔ, Armani da Silva v the United Kingdom (5878/08) 28/09/2010 , supra note 5, para 257

⁴¹ ΕΔΑΔ, Bayrak and Others v. Turkey (42771/98) 12/1/2006 , §§ 54-55

⁴² ΕΔΑΔ, Al - Skeini-and others v. The United Kingdom (55721/07) 7/7/2011 supra note 43, §167

της εύλογης ταχύτητας είναι αυτονόητη στο πλαίσιο μιας αποτελεσματικής έρευνας και αναφέρεται στο στην υπόθεση Fountas κατά Ελλάδα με αναφορά σε προηγούμενες υποθέσεις:

“A requirement of promptness and reasonable expedition is implicit in this context ...It must be accepted that there may be obstacles or difficulties that prevent progress in an investigation in a particular situation. However, a prompt response by the authorities in investigating a use of lethal force may generally be regarded as essential in maintaining public confidence in their adherence to the rule of law and in preventing any appearances of collusion in or tolerance of unlawful acts”⁴³

Το ΕΔΑΔ στην υπόθεση Ramsahai v Κάτω Χωρών διαπίστωσε ότι δεκαπέντε και μισή ώρα μετά το θάνατο του ατόμου να μην αποτελεί αποδεκτή καθυστέρηση, αποτελώντας ταυτόχρονα έλλειψη ανεξαρτησίας και αμεσότητα:

«...fifteen and a half hours passed from the time of Moravia Ramsahai’s death until the national Police Internal Investigations Department became involved ...No explanation for this delay has been given.»⁴⁴

3.3.4 Δημόσιος έλεγχος και συμμετοχή των πλησιέστερων συγγενών

Ο δημόσιος έλεγχος και η συμμετοχή και η αποτελούν τα κλειδιά για να υπάρχει λογοδοσία⁴⁵ και να διατηρηθεί η εμπιστοσύνη της οικογένειας που έχει πληγεί προς τις αρχές διερεύνησης. Σε όλες τις περιπτώσεις πρέπει ο πλησιέστερος συγγενής του θύματος να συμμετέχει στη διαδικασία για να βαθμό που απαιτείται για τη διασφάλιση του έννομου συμφέροντός του. Στην περίπτωση Dimitrova και λοιποί κατά Βουλγαρίας⁴⁶, σύμφωνα με το ΕΔΑΔ, δεν δόθηκε η ευκαιρία στον πλησιέστερο συγγενή να συμμετάσχει και να εκφράσει την άποψή του στην έρευνα. Στην υπόθεση Armani da Silva κατά Ηνωμένου Βασιλείου το ΕΔΑΔ σχολίασε το γεγονός ότι ο προσφεύγων δεν είχε διαμαρτυρηθεί γενικά για την έρευνα και συνέχισε να υποστηρίζει τη συμμετοχή του ως πλησιέστερου συγγενή:

«...The investigation must be accessible to the victim’s family to the extent necessary to safeguard their legitimate interests...”

⁴³ ΕΔΑΔ, Fountas v Greece (50283/13) 03/01/2020, supra note 13, para 72

⁴⁴ ΕΔΑΔ, Ramsahai and Others v. the Netherlands (52391/99) 15/05/2007 , supra note 124, para 334.

⁴⁵ Hugh Jordan v the United Kingdom, supra note 50, para 109.

⁴⁶ ΕΔΑΔ, Dimitrova and others v. Bulgaria (44862/04) 27/04/2011 , 44862/04, 27/01/2011, para 88

«... The deceased's family were given regular detailed verbal briefings on the progress of the investigation and, together with their legal representatives, they were briefed on the IPCC's conclusions... They were also fully briefed on the CPS's conclusions (notably by means of a fifty-five-page Review Note and a follow-up final Review Note... they were able to judicially review the decision not to prosecute and they were represented at the inquest at the State's expense where they were able to cross-examine the seventy-one witnesses called and make representations»⁴⁷

Αξιοσημείωτη είναι η αντίθετη άποψη ορισμένων δικαστών στην υπόθεση Ramsahai και άλλοι κατά των Κάτω Χωρών, οι οποίοι δεν συμφώνησαν με την πλειοψηφία όσον αφορά το επίπεδο του απαιτούμενου δημόσιου ελέγχου και τη συμμετοχή των πλησιέστερων συγγενών και διαπίστωσαν παραβίαση του άρθρου 2 σχετικά με το θέμα αυτό:

«... there must be a sufficient element of public scrutiny of the investigation or its results to secure accountability in practice as well as in theory... we still think that a prompt and public decision given by the authorities in investigating the use of lethal force is essential in maintaining public confidence in their adherence to the rule of law and preventing any appearance of collusion in or tolerance of unlawful acts...sensitive case only a public decision could exclude any negative allusion concerning the actions taken by the authorities when examining a matter of such crucial importance...»⁴⁸

Από την άλλη πλευρά η πιο πάνω απαίτηση αυτή δεν φτάνει, ωστόσο, τόσο μακριά ώστε να απαιτεί όλες οι πτυχές όλων των διαδικασιών που ακολουθείται σε μια έρευνα να είναι δημόσιες, καθώς η δημοσιοποίηση ή, για παράδειγμα, η δημοσίευση αστυνομικών εκθέσεων και ερευνητικού υλικού μπορεί να περιλαμβάνει ευαίσθητα θέματα με πιθανές επιζήμιες επιπτώσεις σε ιδιώτες ή άλλες έρευνες και, ως εκ τούτου, δεν μπορεί να θεωρηθεί ως αυτόματη απαίτηση βάσει του άρθρου 2 της Σύμβασης. Ο απαιτούμενος βαθμός δημόσιου ελέγχου μπορεί να διαφέρει από περίπτωση σε περίπτωση. Ωστόσο, σε όλες τις περιπτώσεις, ο συγγενής του θύματος πρέπει να συμμετέχει στη διαδικασία στο βαθμό που απαιτείται για τη διασφάλιση των

⁴⁷ ΕΔΑΔ, Armani da Silva v the United Kingdom (5878/08) 28/09/2010 supra note 12, paras 232, 240.

⁴⁸ ΕΔΑΔ, Ramsahai and Others v. the Netherlands (52391/99) 15/05/2007, supra note 125, see Joint partly dissenting opinion of judges Jocien and Popovic, paras 7-10.

έννομων συμφερόντων του⁴⁹. Αυτό δεν σημαίνει ότι οι ανακριτικές αρχές πρέπει να ικανοποιούν κάθε αίτημα για συγκεκριμένο ανακριτικό μέτρο που υποβάλλεται από συγγενή κατά τη διάρκεια της έρευνας⁵⁰.

3.4 Λοιπές υποχρεώσεις

Το Δικαστήριο κάνει ιδιαίτερη αναφορά σε εγκλήματα μίσους και στη σημασία που οφείλουν οι αρχές να δίνουν σε τέτοιου είδους περιπτώσεις. Κατά τη διερεύνηση λοιπών οι αρχές πρέπει να λαμβάνουν όλα τα εύλογα μέτρα για να αποκαλύπτουν τυχόν ύπαρξης ρατσιστικού κινήτρου. Η ισότιμη μεταχείριση των εγκλημάτων μίσους με τα εγκλήματα που δεν ενέχουν αυτό το στοιχείο ισοδυναμεί με το να αρνείσαι την ιδιαίτερη φύση των συγκεκριμένων πράξεων που είναι ιδιαίτερα καταστροφικές για τα θεμελιώδη δικαιώματα⁵¹. Η παράλειψη διάκρισης στον τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζονται καταστάσεις και τα εγκλήματα που είναι ουσιωδώς διαφορετικές μπορεί να συνιστά αδικαιολόγητη μεταχείριση ασυμβίβαστη με το άρθρο 14 της Σύμβασης σε συνδυασμό με το άρθρο 2⁵². Για παράδειγμα, όταν οι περιστάσεις μιας επίθεσης έχουν τα χαρακτηριστικά της έμφυλης βίας, οι αρχές θα πρέπει να αντιδρούν με ιδιαίτερη επιμέλεια κατά τη διεξαγωγή της έρευνας. Το Δικαστήριο σημειώνει ότι όποτε υπάρχει υποψία ότι μια επίθεση μπορεί να έχει έμφυλα κίνητρα, είναι ιδιαίτερα σημαντικό να συνεχίζεται η έρευνα με αποφασιστικότητα⁵³. Ομοίως, σε περιπτώσεις όπου υπάρχει ισχυρισμός για βία με ρατσιστικά κίνητρα, είναι ιδιαίτερα σημαντικό η έρευνα να διεξάγεται λαμβάνοντας υπόψη την ανάγκη να επιβεβαιώνεται συνεχώς η καταδίκη του ρατσισμού από την κοινωνία και να διατηρείται η εμπιστοσύνη των μειονοτήτων στην ικανότητα των αρχών να τις προστατεύουν από την απειλή ρατσιστικής βίας. Γίνεται όμως κριτική ότι το Δικαστήριο δεν έχει ακόμη προσαρμόσει επαρκώς σχετικούς με την απόδειξη νομολογιακούς κανόνες σε σχέση με το συγκεκριμένο φαινόμενο, παρά την συνεχή υπογράμμιση του Δικαστηρίου για διερεύνηση για τυχόν ύπαρξης ρατσιστικού κινήτρου.⁵⁴

⁴⁹ ΕΔΑΔ, *Al - Skeini-and others v. The United Kingdom* (55721/07) 7/7/2011 § 167

⁵⁰ ΕΔΑΔ, *Ramsahai and Others v. the Netherlands* (52391/99) 15/05/2007 § 348- 14, ΕΔΑΔ, *Giuliani and Gaggio v. Italy* (23458/02) 24/3/2011, § 304

⁵¹ ΕΔΑΔ, *Stoyanova v. Bulgaria* (56070/18) 14/09/2022 § 64

⁵² ΕΔΑΔ, *Nachova and Others v. Bulgaria* (43577/98 and 43579/98) 06/07/2005, § 160).

⁵³ ΕΔΑΔ, *Tërshana v. Albania* (48756/14) 04/11/2020, § 160

⁵⁴ Λίνος-Αλέξανδρος Σισιλιανός- Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, Ερμηνεία κατ' άρθρο (2η έκδοση) σελ. 118.

Αναφορικά σε υποθέσεις όπου προκύπτει διασυνοριακό πλαίσιο το Δικαστήριο σημείωσε ότι γενικά, η διαδικαστική υποχρέωση βαρύνει το συμβαλλόμενο κράτος υπό τη δικαιοδοσία του οποίου βρισκόταν το θύμα κατά το χρόνο του θανάτου⁵⁵, εκτός εάν υπάρχουν ειδικά χαρακτηριστικά που απαιτούν παρέκκλιση από αυτή τη γενική προσέγγιση⁵⁶.

Επιπρόσθετα το Δικαστήριο έχει τονίσει ότι, η υποχρέωση του κράτους που διεξάγει την έρευνα να εξασφαλίζει αποδεικτικά στοιχεία που βρίσκονται σε άλλες δικαιοδοσίες συνεπάγεται η υποχρέωση του κράτους στο οποίο βρίσκονται τα αποδεικτικά στοιχεία να παρέχει κάθε βοήθεια εντός των αρμοδιοτήτων του και των μέσων που ζητείται στο πλαίσιο αίτησης δικαστικής συνδρομής από το κράτος όπου διεξάγει την έρευνα⁵⁷. Ειδικότερα δε σημειώνεται, ότι οι αρχές του κράτους στο οποίο οι δράστες έχουν διαφύγει και στο οποίο θα μπορούσαν να εντοπιστούν αποδεικτικά στοιχεία της αξιόποινης πράξης, μπορεί να υποχρεούνται από το άρθρο 2 να λάβουν αποτελεσματικά μέτρα εν προκειμένω, ενδεχομένως και αυτεπαγγέλτως⁵⁸.

Στις περιπτώσεις λοιπόν όπου η αποτελεσματική διερεύνηση μιας παράνομης δολοφονίας που συνέβη εντός της δικαιοδοσίας ενός συμβαλλόμενου κράτους απαιτεί τη συμμετοχή περισσότερων του ενός συμβαλλόμενων κρατών, ο χαρακτήρας της Σύμβασης ως συλλογικής συνθήκης επιβολής συνεπάγεται κατ' αρχήν την υποχρέωση των ενδιαφερόμενων κρατών να συνεργάζονται αποτελεσματικά μεταξύ τους προκειμένου να διευκρινιστούν οι συνθήκες της δολοφονίας και να προσαχθούν οι δράστες στη δικαιοσύνη. Έτσι, το άρθρο 2 μπορεί να απαιτεί από τα δύο κράτη μια αμφίδρομη υποχρέωση συνεργασίας μεταξύ τους, υπονοώντας ταυτόχρονα τόσο την υποχρέωση αναζήτησης συνδρομής όσο και την υποχρέωση παροχής συνδρομής.⁵⁹

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: Η ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΜΕΣΩ ΤΩΝ ΑΠΟΦΑΣΕΩΝ ΤΩΝ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΩΝ

⁵⁵ ΕΔΑΔ, *Emin and Others v. Cyprus, Greece and the United Kingdom* (59623/08, 3706/09, 16206/09, 25180/09, 32744/09, 36499/09 and 57250/09) 03/06/2010

⁵⁶ ΕΔΑΔ, *Rantsev v. Cyprus and Russia* (25965/04) 07/01/2010, §§ 241-242

⁵⁷ ΕΔΑΔ, *Rantsev v. Cyprus and Russia* (25965/04) 07/01/2010 § 245

⁵⁸ ΕΔΑΔ, *Cummins and Others v. United Kingdom* (27306/05) 13/12/2005

⁵⁹ ΕΔΑΔ *Güzelyurtlu and Others v. Cyprus and Turkey* (36925/07) 20/01/2019 (Ολομέλεια), §§ 232-233

Στο παρόν κεφάλαιο θα καταδειχθεί η κυπριακή πραγματικότητα ως αυτή διαφαίνεται δια μέσου των αποφάσεων του ΕΔΑΔ και του Ανωτάτου Δικαστηρίου της Κύπρου σε διάφορες περιπτώσεις όπου τα όργανα του κράτους και η Κυπριακή Δημοκρατία δεν συμμορφώθηκαν με τις υποχρεώσεις τους δυνάμει του άρθρου 2 και της υποχρέωσης αποτελεσματικής διερεύνησης, ως αυτή αναλύεται ανωτέρω αλλά και περιπτώσεις όπου τα δικαστήρια δεν αποδέχτηκαν οποιαδήποτε παραβίαση της διαδικαστικής αυτής υποχρέωσης.

4.1 Ράντσεβ ν. Κύπρου και Ρωσία⁶⁰

Ο προσφεύγων, Ρώσος υπήκοος, προσέφυγε στο ΕΣΔΑ κατά της Κυπριακής Δημοκρατίας και της Ρωσίας σε σχέση με το θάνατο της 20χρονης κόρης του. Η κόρη του προσφεύγοντος, Oxana Rantseva, ήρθε στην Κύπρο για να εργαστεί ως καλλιτέχνης καμπαρέ. Είναι γνωστό ότι οι καλλιτέχνες καμπαρέ στην Κύπρο υφίστανται σεξουαλική εκμετάλλευση. Μετά από μόλις δύο εβδομάδες η Rantseva θέλησε να επιστρέψει στη Ρωσία. Ο διευθυντής του καμπαρέ την πήγε στο τοπικό αστυνομικό τμήμα ισχυριζόμενος ότι διέμενε παράνομα στην Κύπρο. Η αστυνομία ενημέρωσε ότι η Rantseva είχε έγκυρη βίζα εργασίας και ζήτησε από τον διευθυντή του καμπαρέ να την επαναφέρει στο αστυνομικό τμήμα το επόμενο πρωί για περαιτέρω ανάκριση. Ο διευθυντής την πήγε σε ένα διαμέρισμα για εκείνη τη νύχτα όπου η Rantseva προσπάθησε να διαφύγει από το μπαλκόνι, ωστόσο, έπεσε θανάσιμα.

Το Επαρχιακό Δικαστήριο της Κύπρου έκρινε ότι το θύμα πέθανε υπό «περίεργες συνθήκες» κατά την προσπάθειά της να διαφύγει, αλλά δεν υπήρχαν στοιχεία που να υποδηλώνουν οποιαδήποτε ποινική ευθύνη. Η σορός του θύματος επιστράφηκε στη Ρωσία και κατόπιν αιτήματος του προσφεύγων διενεργήθηκε ξεχωριστή αυτοψία. Η ιατροδικαστική εξέταση και οι ρωσικές αρχές κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι οι συνθήκες του θανάτου ήταν αδιευκρίνιστες και ζήτησαν από την κυπριακή κυβέρνηση να διεξάγει περαιτέρω έρευνες. Τον Οκτώβριο του 2006, μετά από πολυάριθμες επικοινωνίες μεταξύ των χωρών, το κυπριακό Υπουργείο Δικαιοσύνης επιβεβαίωσε ότι δεν θα διεξαχθούν περαιτέρω έρευνες. Δήλωσαν ότι η ανάκριση για το θάνατο του θύματος ολοκληρώθηκε το Δεκέμβριο του 2001 και ότι η απόφαση αυτή ήταν οριστική.

⁶⁰ ΕΔΑΔ, Rantsev v. Cyprus and Russia (25965/04) 07/01/2010

Ο αιτών ισχυρίστηκε ότι η Κύπρος και η Ρωσία είχαν παραβιάσει τις υποχρεώσεις τους βάσει του Άρθρου 2 της Σύμβασης για τη διεξαγωγή αποτελεσματικής έρευνας για τις συνθήκες του θανάτου της κόρης του. Επεσήμανε τις εικαζόμενες αντιφάσεις μεταξύ των αυτοψιών των κυπριακών και ρωσικών αρχών και των αιτήσεών του προς την Κύπρο, μέσω των αρμόδιων ρωσικών αρχών, για περαιτέρω διερεύνηση φαινομενικών ανωμαλιών, αιτήματα τα οποία δεν τα έλαβαν υπόψη από τις κυπριακές αρχές. Επίσης παραπονέθηκε για τον περιορισμένο αριθμό καταθέσεων μαρτύρων που έλαβε η αστυνομία, και ότι οι πέντε από τις επτά σχετικές καταθέσεις ήταν είτε από αστυνομικούς που βρίσκονταν σε υπηρεσία στο Αστυνομικό Τμήμα Λεμεσού είτε από αυτούς που βρίσκονταν στο διαμέρισμα την ώρα του θανάτου της κόρης του, πρόσωπα που, αφού κατά την άποψή του, είχαν συμφέρον να παρουσιάσουν μια συγκεκριμένη εκδοχή των γεγονότων. Σημείωσε επίσης ότι η έρευνα δεν ήταν προσβάσιμη σε αυτόν, ως συγγενής του θύματος και ότι οι κυπριακές αρχές δεν του παρείχαν δωρεάν νομική αρωγή αναφορικά με τη νομική του εκπροσώπηση.

Η απόφαση του Δικαστηρίου ήταν καταπέλτης αναφορικά με τις ευθύνες της Κυπριακής Δημοκρατίας. Η σοβαρότητα της υπόθεσης καταδεικνύεται επίσης ότι παρά την ύπαρξη μονομερούς δήλωσης της Κυπριακής Κυβέρνησης αποδοχής ευθύνης και τη δυνατότητα του Δικαστηρίου, δυνάμει της συγκεκριμένης δήλωσης, να διαγράψει μια αίτηση και να κλείσει επί της ουσίας η υπόθεση, το Δικαστήριο έκρινε ότι ένεκα της σοβαρότητας της φύσης των καταγγελιών, της όξυνσης του προβλήματος της εμπορίας ανθρώπων, της σοβαρότητας της σεξουαλικής εκμετάλλευσης των ανθρώπων στην Κύπρο και παρά την υιοθέτηση από την Κύπρο πρόσθετων μέτρων διερεύνησης της υπόθεσης και καταβολής αποζημίωσης, το Δικαστήριο έκρινε ότι δεν δικαιολογείτο η μη συνέχιση της υπόθεσης και απέρριψε το αίτημα της Κύπρου.

Το Δικαστήριο ένεκα των διαφορούμενων και ανεξήγητων συνθηκών γύρω από το θάνατο του θύματος και των ισχυρισμών για εμπορία, κακομεταχείριση και παράνομη κράτηση κατά την περίοδο που προηγήθηκε του θανάτου της, έκρινε ότι προέκυψε μια διαδικαστική υποχρέωση σε σχέση με τις κυπριακές αρχές να διερευνήσουν τις συνθήκες του θανάτου του θύματος και κατά πόσο μάλιστα σχετίζονταν οι καταγγελίες περί εμπορίας ανθρώπων με το θάνατο της.

Αναφορικά με την έρευνα που πραγματοποιήθηκε το Δικαστήριο σημείωσε τα στοιχεία δεν ήταν ικανοποιητικά αναφορικά με την ποιότητα και την επάρκεια της έρευνας που πραγματοποιήθηκε, υιοθετώντας σχεδόν τους ισχυρισμούς και τις θέσεις του προσφεύγοντα. Αναφορικά με τις αστυνομικές έρευνες, το Δικαστήριο σημείωσε ότι υπάρχουν ασάφειες με την κατάσταση της υγείας του θύματος κατά τη στιγμή του θανάτου και την έκτασης της επίδρασης που είχε στη συμπεριφορά της το αλκοόλ και το κατά πόσο ήταν ή όχι μεθυσμένη, όπως επίσης παρέμειναν αναπάντητες οι αντιφάσεις μεταξύ των ιατροδικαστικών ερευνών που πραγματοποίησε η Κύπρος και η Ρωσία αναφορικά με τα τραύματα του θύματος και αν εν τέλει φώναζε το θύμα κατά τη στιγμή της πτώσης του.

Επιπρόσθετα, περιέργεια προκαλεί, και η ίδια η απόφαση επί της θανατικής ανάκρισης όπου το Επαρχιακό Δικαστήριο κατέγραψε ότι το θύμα πέθανε σε «περίεργες συνθήκες» σε μια προσπάθεια να δραπετεύσει από το διαμέρισμα στο οποίο ήταν ως αναφέρει.. «επισκέπτης». Παρά δηλαδή την έλλειψη σαφήνειας σχετικά με τις συνθήκες του θανάτου της και το ότι το θύμα προσπάθησε να δραπετεύσει από το διαμέρισμα, δεν έγινε προσπάθεια να διαπιστωθεί γιατί το θύμα προσπάθησε να δραπετεύσει από ένα διαμέρισμα που βρισκόταν ως «επισκέπτης» και συνεπώς θα ανάμενε κανείς ότι θα είχε τη δυνατότητα να φύγει από το δωμάτιο κανονικά ή από την άλλη να διευκρινιστεί εάν είχε κρατηθεί στο διαμέρισμα παρά τη θέλησή του.

Επίσης, δείγμα της σοβαρότητας που επέδειξε στην υπόθεση το Δικαστήριο αποτελεί το γεγονός ότι έκρινε ότι οι αρχές ήταν υποχρεωμένες να διερευνήσουν εάν υπήρχαν ενδείξεις διαφθοράς εντός των αστυνομικών δυνάμεων σε σχέση με τα γεγονότα που οδήγησαν στο θάνατο του θύματος. Αυτό γιατί δεν υπήρξε έρευνα για το τι είχε συμβεί στο αστυνομικό τμήμα, και ειδικότερα γιατί η αστυνομία είχε παραδώσει το θύμα υπό την κράτηση του διευθυντή του καμπαρέ, δεν καταδείχθηκε γιατί θεωρήθηκε ως υπεύθυνο άτομο για το θύμα ο συγκεκριμένος άνθρωπος και δεν αιτιολογήθηκε γιατί δεν λήφθηκε οποιαδήποτε κατάθεση από το θύμα.

Επιπρόσθετα το Δικαστήριο έκρινε ότι οι κυπριακές αρχές απέτυχαν να διασφαλίσουν την αποτελεσματική συμμετοχή του αιτητή στη διαδικασία, ως ο πλησιέστερος συγγενής, αφού δεν ενημερώθηκε προσωπικά για την ημερομηνία της ανάκρισης και κατά συνέπεια δεν ήταν παρών όταν εκδόθηκε η ετυμηγορία και επιπρόσθετα ενημερώθηκε για το πόρισμα της έρευνας 15

μήνες μετά τη διεξαγωγή της ακρόασης, γεγονός που δεν το αμφισβήτησε η κυπριακή δημοκρατία.

Η Κυπριακή Δημοκρατία επίσης απέτυχε να πείσει το Δικαστήριο αναφορικά με το λανθασμένο μέσο που υπεβλήθηκε το αίτημα του αιτητή για παροχή νομικής αρωγής αφού το Δικαστήριο σημείωσε ότι ένεκα της σοβαρότητας της υπόθεσης όφειλε να είχε τουλάχιστον ενημερώσει τον αιτητή αναφορικά με την κατάλληλη διαδικασία υποβολής του αιτήματος του.

Τέλος, το Δικαστήριο σημείωσε την παράλειψη και την αποτυχία των κυπριακών αρχών να συλλέξουν και να εξασφαλίσουν αποδεικτικά στοιχεία, ανεξάρτητα αν αυτά βρίσκονται είτε όχι στην επικράτεια του κράτους που ερευνά. Πιο συγκεκριμένα, το Δικαστήριο σημείωσε ότι οι κυπριακές αρχές είχαν τα μέσα και τη δυνατότητα να ζητήσουν βοήθεια από τη Ρωσία για τη διερεύνηση των συνθηκών της παραμονής του θύματος στην Κύπρο και του μετέπειτα θανάτου της πράγμα όμως που δεν έκανε, παρά του ότι οι ρωσικές αρχές δεσμεύτηκαν ότι ήταν έτοιμες να συνδράμουν σε οποιοδήποτε αίτημα των κυπριακών αρχών με στόχο τη συλλογή περαιτέρω αποδεικτικών στοιχείων. Υπό τις συνθήκες αυτές, το Δικαστήριο έκρινε την άρνηση των κυπριακών αρχών να υποβάλουν αίτημα συνδρομής για τη λήψη της μαρτυρίας των δύο Ρωσίδων που εργάστηκαν με το θύμα στο καμπαρέ, δεδομένης της αξίας μιας τέτοιας μαρτυρίας για τη διευκρίνιση θεμάτων που ήταν κεντρικό στοιχείο της έρευνας. Αξίζει να αναφερθεί ότι η πιο πάνω υποχρέωση άνηκε αποκλειστικά στις κυπριακές αρχές και για αυτό το Δικαστήριο απάλλαξε τις ρωσικές αρχές από την πιο πάνω υποχρέωση ένεκα της μη υποβολής σχετικού αιτήματος από τις αρχές της Κύπρου, αφού δυνάμει της έλλειψης αιτήματος δεν ήταν υποχρεωμένες να συλλέξουν οποιαδήποτε αποδεικτικά στοιχεία.

4.2 Güzelyurtlu και άλλοι v. Κύπρου και Τουρκίας⁶¹

Ο Elmas Güzelyurtlu ήταν επιχειρηματίας και ζούσε με τη σύζυγό του Zerrin και την κόρη του Eylül στην περιοχή των κατεχομένων που ελέγχεται από την ΤΔΒΚ». Το 2000, μετά την κατάρρευση της τράπεζας που ήταν ιδιοκτήτης ο Elmas Güzelyurtlu, κατέφυγε και εγκαταστάθηκε στη Λάρνακα, στις περιοχές που ελέγχονται από την Κυπριακή Δημοκρατία. Στις 15 Ιανουαρίου 2005. στον αυτοκινητόδρομο Λευκωσίας-Λάρνακας, σε περιοχή που

⁶¹ ΕΔΑΔ Güzelyurtlu and Others v. Cyprus and Turkey (36925/07) 20/01/2019 (Ολομέλεια)

ελέγχεται από την Κυπριακή Δημοκρατία, ένας αστυνομικός εντόπισε ένα αυτοκίνητο όπου εντός αυτού βρέθηκαν νεκροί στο πίσω κάθισμα του αυτοκινήτου οι Zengin και ο Eylül Güzelyurtlu. Επίσης ο Elmas Güzelyurtlu βρισκόταν νεκρός σε απόσταση 1,5 μέτρου από το αυτοκίνητο. Οι αρχές της Κυπριακής Δημοκρατίας ξεκίνησαν έρευνα και εντόπισαν οκτώ υπόπτους, οι οποίοι είχαν καταφύγει όλοι στην ΤΔΒΚ. Έρευνες άνοιξαν και οι αρχές της ΤΔΒΚ, οι οποίες αρχικά συνέλαβαν τους υπόπτους. Ωστόσο, και οι δύο έρευνες κατέληξαν σε αδιέξοδο όταν οι αρχές της ΤΔΒΚ αρνήθηκαν να παραδώσουν τους υπόπτους στην Κυπριακή Δημοκρατία και η τελευταία αρνήθηκε να παραδώσει τον φάκελο της υπόθεσης στις αρχές της ΤΔΒΚ. Οι συγγενείς των θυμάτων κατέθεσαν αίτηση στο ΕΔΑΔ, καταγγέλλοντας τα άρθρα 2 και 13 ΕΣΔΑ για την αναποτελεσματικότητα των ερευνών.

Το Δικαστήριο σημείωσε ότι οι αρχές των εναγόμενων κρατών είχαν προβεί σε σημαντικό αριθμό ερευνητικών μέτρων αμέσως και συνεπώς δεν παρατήρησε άλλες ελλείψεις που θα μπορούσαν να θέσουν υπό αμφισβήτηση τη συνολική επάρκεια των αντίστοιχων ερευνών από μόνες τους και σημείωσε ότι η ουσία του προβλήματος στην παρούσα υπόθεση είναι η ύπαρξη και η έκταση της υποχρέωσης συνεργασίας ως στοιχείο της διαδικαστικής υποχρέωσης δυνάμει του άρθρου 2.

Το πρώτο ερώτημα που ασχολήθηκε το Δικαστήριο ήταν σε σχέση με την υποχρέωση συνεργασίας της Κύπρου είναι εάν οι αρχές της είχαν προσφύγει σε όλα τα εύλογα διαθέσιμα μέσα για να επιδιώξουν την παράδοση/έκδοση των υπόπτων για φόνο από την Τουρκία, λαμβάνοντας υπόψη το γεγονός ότι είχαν κατέφυγαν στην «ΤΔΒΚ» ή στο έδαφος της Τουρκίας και ότι η παρουσία τους ήταν απαραίτητη προκειμένου να συνεχιστεί η έρευνα και τελικά να ασκηθεί ποινική δίωξη εναντίον τους. Το Δικαστήριο κατέληξε στο συμπέρασμα ότι οι κυπριακές αρχές χρησιμοποίησαν όλα τα εύλογα διαθέσιμα μέσα συνεπεία της έλλειψης διπλωματικών σχέσεων μεταξύ των δύο κρατών, όπως ήταν η INTERΠΟΛ, η «ΟΥΝΦΙΚΥΠ», ως επίσης και μέσω της παράδοσης των αιτημάτων έκδοσης στην Πρεσβεία της Τουρκίας, για να επιτύχουν την παράδοση/έκδοση των υπόπτων από την Τουρκία. Σημειώθηκε μάλιστα ότι το Δικαστήριο δεν μπορεί να δεχθεί ότι η έλλειψη διπλωματικών σχέσεων θα απαλλάσσει τα εναγόμενα κράτη από την υποχρέωση συνεργασίας που επιβάλλεται από το άρθρο 2.

Το επόμενο σημείο που έπρεπε να καθορισθεί ήταν εάν, σύμφωνα με το καθήκον συνεργασίας της βάσει του άρθρου 2 της Σύμβασης, η Κύπρος έπρεπε να παράσχει όλα τα στοιχεία από τον φάκελο της έρευνας στην Τουρκία ή στις αρχές της «ΤΔΒΚ». Η Τουρκία, μέσω των αρχών της «ΤΔΒΚ» και στο πλαίσιο της μεσολάβησης της «ΟΥΝΦΙΚΥΠ», ζήτησε στοιχεία από την Κύπρο για τους σκοπούς της συνεχιζόμενης κράτησης των υπόπτων και της δικής της έρευνας στην «ΤΔΒΚ» κάτι που η Κύπρος αρνήθηκε με το επιχείρημα ότι η «ΤΔΒΚ» δεν ήταν κράτος μέρος στη Σύμβαση και ότι συνεπώς, δεν ήταν σε θέση να εκπληρώσει τις υποχρεώσεις του άρθρου 2. Ένα άλλο επιχείρημα που πρόβαλε η Κύπρος ήταν ότι η παροχή αποδεικτικών στοιχείων στην «ΤΔΒΚ» θα είχε ως αποτέλεσμα την παράνομη κράτηση και δίκη των υπόπτων από παράνομα δικαστήρια κατά την έννοια της Σύμβασης.

Στους πιο πάνω ισχυρισμούς της Κύπρου, η Ολομέλεια του Δικαστηρίου προέβαλε ότι έχει ήδη αποδεχθεί ότι η Τουρκία πρέπει να θεωρηθεί υπεύθυνη για τις ενέργειες που ανέλαβαν οι αρχές της «ΤΔΒΚ» στη βόρεια Κύπρο και ότι θα ήταν ασύμβατο με αυτή τη θέση, εάν τα μέτρα αστικού, διοικητικού ή ποινικού δικαίου θεσπιστούν και επιβληθούν εντός της επικράτεια και ότι έπρεπε να στερηθεί οποιαδήποτε εγκυρότητα ή να θεωρηθεί ότι δεν είχε «νόμιμη» βάση για τους σκοπούς της Σύμβασης. Συνεπώς, το Δικαστήριο έκρινε ότι όταν μια πράξη των αρχών της «ΤΔΒΚ» είναι σύμφωνη με τους νόμους που ισχύουν στην επικράτεια της βόρειας Κύπρου, οι πράξεις αυτές θα πρέπει καταρχήν να θεωρούνται ότι έχουν νομική βάση στο εσωτερικό δίκαιο για τους σκοπούς της Σύμβασης.

Το Δικαστήριο σημείωσε ότι έχει επίσης καθορίσει στη νομολογία του ότι οι αποφάσεις που λαμβάνονται από τα δικαστήρια μη αναγνωρισμένων οντοτήτων, συμπεριλαμβανομένων των ποινικών τους δικαστηρίων, μπορούν να θεωρηθούν «νόμιμες» για τους σκοπούς της Σύμβασης, υπό τον όρο ότι αυτά τα δικαστήρια αποτελούν μέρος δικαστικού συστήματος που λειτουργεί σε «συνταγματική και νομική βάση» που αντικατοπτρίζει μια δικαστική παράδοση συμβατή με τη Σύμβαση, προκειμένου να μπορούν τα άτομα να απολαμβάνουν τις εγγυήσεις της Σύμβασης.

Όμως αυτό που έκρινε την απόφαση του Δικαστηρίου και ανάτρεψε επί της ουσίας την απόφαση του Τρίτου Τμήματος του Δικαστηρίου αποτελούσε το γεγονός ότι αρχές της «ΤΔΒΚ» επέμεναν στην αποστολή ολόκληρου του φακέλου με σκοπό την εκδίκαση των υπόπτων στα δικαστήρια

της «ΤΚΔΒ». Το Δικαστήριο έκρινε ότι η παροχή ολόκληρου του φακέλου έρευνας στην «ΤΔΒΚ» με τη δυνατότητα να χρησιμοποιηθούν τα αποδεικτικά στοιχεία για τους σκοπούς της δίκης των υπόπτων εκεί και χωρίς καμία εγγύηση ότι θα παραδίνονταν οι ύποπτοι στις κυπριακές αρχές, θα υπερέβαιναν την απλή συνεργασία μεταξύ της αστυνομίας ή των διωκτικών αρχών. Θα ισοδυναμούσε ουσιαστικά με διαβίβαση της ποινικής υπόθεσης από την Κύπρο στα δικαστήρια της «ΤΔΒΚ» και ως εκ τούτου η Κύπρος θα παραιτείτο από την ποινική δικαιοδοσία της για φόνο που διαπράχθηκε στην ελεγχόμενη περιοχή της υπέρ των δικαστηρίων μιας μη αναγνωρισμένης οντότητας που έχει συσταθεί εντός την επικράτειά του.

Ως εκ τούτου, το Δικαστήριο συμφώνησε με την Κυπριακή Δημοκρατία ότι σε μια τέτοια συγκεκριμένη κατάσταση δεν ήταν παράλογο να αρνηθεί να παραιτηθεί από την ποινική του δικαιοδοσία υπέρ των δικαστηρίων της «ΤΔΒΚ». Υπό το φως των ανωτέρω, το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι ούτε η άρνηση της Κύπρου να υποβάλει όλα τα αποδεικτικά στοιχεία στις αρχές της «ΤΔΒΚ» ή της Τουρκίας, ούτε η παράλειψή της να μεταβιβάσει τη διαδικασία στις αρχές της «ΤΔΒΚ» ή της Τουρκίας, ισοδυναμούσε με παράβαση του καθήκοντός του να συνεργάζεται στο πλαίσιο του διαδικαστικού σκέλους του άρθρου 2.

Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι αρχικά το Τρίτο Τμήμα του Δικαστηρίου, με απόφαση του έκρινε ότι τα εναγόμενα κράτη είχαν την ευκαιρία να βρουν μια συμβιβαστική λύση και να έρθουν σε συμφωνία υπό την εποπτεία της ΟΥΝΦΙΚΥΠ, αλλά δεν είχαν χρησιμοποιήσει πλήρως την ευκαιρία αυτή. Οι όποιες προτάσεις έγιναν για τη προσπάθεια εξεύρεσης συμβιβαστικής λύσης ή την εύρεση μέσης λύσης μεταξύ των συμφερόντων και των απαιτήσεων των ενδιαφερόμενων κρατών, ήρθαν αντιμέτωπες με την άρνηση συνεργασίας των εν λόγω αρχών.

Επιπρόσθετα σημείωσε ότι, ήταν σαφές από το υλικό που παρουσιάστηκε ενώπιον του, συμπεριλαμβανομένης της έκθεσης για την επιχείρηση ΟΗΕ στη Κύπρο του Γενικού Γραμματέα του ΟΗΕ, το 2005, ότι και δύο κυβερνήσεις δεν ήταν πρόθυμες να συμβιβαστούν και να βρουν κοινό έδαφος. Αυτή η θέση προέκυψε από τις πολιτικές σκέψεις που αντανάκλουν τη μακρόχρονη και έντονη πολιτική διαμάχη μεταξύ της Κύπρου και της Τουρκίας. Από την πλευρά της Κυπριακής Κυβέρνησης ήταν προφανές ότι αυτό που οδήγησε στην απροθυμία

συνεργασίας ήταν η άρνηση να αναγνωρίσει και να προσδώσει οποιαδήποτε δικαιοδοσία και νομιμότητα στην «ΤΔΒΚ»— ένα επιχείρημα το οποίο το Δικαστήριο απέρριψε. Το Δικαστήριο αποφάνθηκε σχετικά ότι δεν αναγνώριζε ότι τα μέτρα συνεργασίας των δύο κυβερνήσεων αναφορικά με τη προώθηση της έρευνας θα ισοδυναμούσε σε σιωπηρή αναγνώριση της «ΤΔΒΚ». Ούτε θα ισοδυναμούσε με την διεθνούς αναγνώριση της κυριαρχία της Τουρκίας στα κατεχόμενα εδάφη της Κύπρου. Από την άλλη πλευρά, το Δικαστήριο εξεπλάγην με το γεγονός ότι τα αιτήματα έκδοσης της Κυπριακής κυβέρνησης, δηλ. τη νόμιμη Κυβέρνηση της Κύπρου, είχαν αγνοηθεί πλήρως από την τουρκική κυβέρνηση.

Η αδυναμία άμεσης συνεργασίας ή μέσω της συνδρομής της UNFICYP είχε ως αποτέλεσμα την απελευθέρωση των υπόπτων. Αν υπήρξε συνεργασία, σύμφωνα με τη διαδικαστική υποχρέωση του άρθρου 2, η ποινική διαδικασία θα μπορούσε να είχε οδηγήσει στη σύλληψη και εκδίκαση ενός ή περισσότερων υπόπτων ή και στην ολοκλήρωση των ερευνών.

Ως εκ τούτου, το Δικαστήριο έκρινε ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 2 της Σύμβασης αναφορικά με τη διαδικαστική πτυχή του άρθρου λόγω της αποτυχίας συνεργασίας των δύο κυβερνήσεων. Η απόφαση όμως έχει ανατραπεί από την Ολομέλεια του Δικαστηρίου ως αναλύσαμε ανωτέρω.

4.3 Νικολάου και άλλοι v. Κύπρου⁶²

Οι προσφεύγοντες, Ανδριάνα Νικολάου, Χαράλαμπος Νικολάου, Νίκος Νικολάου, Ανδρέας Νικολάου και Παρθενόπη-Αριάδνη Νικολάου, είναι πέντε Κύπριοι υπήκοοι και ζουν στη Λεμεσό. Η υπόθεση αφορούσε το θάνατο του Αθανάσιου Νικολάου, γιου των δύο πρώτων αιτητών και αδελφού των άλλων αιτητών.

Το 2005 ο κ. Νικολάου, 26 ετών, εκτελούσε την εξάμηνη υποχρεωτική στρατιωτική του θητεία. Μετά από μια ολονύκτια άδεια τον Σεπτέμβριο, επρόκειτο να επιστρέψει στο στρατόπεδο, ωστόσο, η οικογένεια ειδοποιήθηκε ότι δεν είχε επιστρέψει. Το πτώμα του βρέθηκε στη

⁶² ΕΔΑΔ, Nicolaou and Others v. Cyprus (29068/10) 28/01/2020

συνέχεια κάτω από μια γέφυρα, όχι μακριά από το σταθμευμένο αυτοκίνητό του. Η οικογένειά του ισχυρίστηκε ότι είχε σκοτωθεί από άλλους στρατιώτες. Η αρχική αστυνομική έρευνα κατέληξε τον Ιούνιο του 2006 στο συμπέρασμα ότι είχε πέσει από τη γέφυρα και πέθανε. Απέκλεισε οποιαδήποτε εγκληματική ενέργεια. Οι αρχές διεξήγαγαν επίσης στρατιωτική έρευνα, δύο θανατικές ανακρίσεις, έρευνα εκ μέρους του Υπουργικού Συμβουλίου και μια δεύτερη αστυνομική έρευνα, η οποία έληξε τον Ιούνιο του 2018. Ο Γενικός Εισαγγελέας κατέληξε τον Σεπτέμβριο του 2018 στο συμπέρασμα ότι δεν ήταν δυνατόν να εξασφαλιστούν στοιχεία που να αποδεικνύουν ότι ο θάνατός του ήταν αποτέλεσμα εγκληματικής πράξης. Οι προσφεύγοντες κατήγγειλαν ότι η έρευνα για τον θάνατο του Θανάση Νικολάου ήταν ανεπαρκής.

Το Δικαστήριο αναγνώρισε αρχικά ότι οι διάφορες εκθέσεις της υπόθεσης, συγκεκριμένα εκείνες των διαφόρων ερευνών και των ιατροδικαστών ή εμπειρογνομόνων, παρουσίαζαν διαφορετικές απόψεις και αντιφατικά επιχειρήματα. Η πηγή του προβλήματος κατά το Δικαστήριο, βρισκόταν στην αρχική αστυνομική έρευνα, η οποία εμπειρείχε σημαντικές ελλείψεις και παραλείψεις. Την συγκεκριμένη διαπίστωση την είχαν κάνει και οι ανακριτές που διόρισε το Υπουργικό Συμβούλιο αλλά και ο Γενικός Εισαγγελέας κατά το έτος 2014 και κατόπιν επανεξέτασης της υπόθεσης.

Το Δικαστήριο σημείωσε ότι η αρχική αστυνομική έρευνα διεξήχθη εξ αρχής με την προϋπόθεση ότι επρόκειτο για απλή υπόθεση αφύσικο θάνατο και ουδέποτε επιχειρήθηκε να εξεταστεί οποιοδήποτε άλλο πιθανό σενάριο ή ακόμα να επιβεβαιωθεί η αυτοκτονία. Καταλήγοντας συνεπώς το Δικαστήριο να επισημαίνει ότι η έρευνα δεν διεξήχθη από έμπειρους ανακριτές με ιατροδικαστική πείρα και η γραμμή έρευνας ήταν περιορισμένη, οδηγώντας σε αβλεψίες και, καθώς πολλά ερωτήματα έμειναν αναπάντητα..

Στη συνέχεια το Δικαστήριο αναφέρει τις ελλείψεις και τις παραλείψεις που υπήρξαν, ως αυτές τις ανέφεραν οι ανακριτές που διόρισε το Υπουργικό Συμβούλιο, ήταν σε τέτοιο βαθμό που ήταν ικανές να επηρεάσουν το αποτέλεσμα, εγκυρότητα της έρευνας και να ενισχύσουν τις υποψίες της οικογένειας του θύματος για συγκάλυψη της υπόθεσης. Οι παραλείψεις, μεταξύ άλλων ήταν, η αποτυχία άμεσης λήψης επαρκών μέτρων για την επαρκή προστασία της περιοχής όπου βρέθηκε η σορός του κ. Νικολάου, προκειμένου να περιοριστεί η μόλυνση της σκηνής, η

διενέργεια ενδελεχή εξέταση της σκηνής, η αμελητέα συλλογή αποδεικτικών στοιχείων και η αποτυχία συγκέντρωσης ορισμένων αποδεικτικών στοιχείων, όπως δείγματα DNA από το αυτοκίνητο και προσωπικά αντικείμενα του κ. Νικολάου, συγκεκριμένα τα γυαλιά, το ρολόι, το πορτοφόλι και τα ρούχα του και να ελεγχθεί ο εμετός που βρέθηκε δίπλα του καθώς και η άμμος και το νερό που βρέθηκαν στο στόμα του.

Αναφορικά με την διάρκεια που είχαν οι έρευνες το Δικαστήριο σημείωσε ότι παρόλο που οι έρευνες του 2011 ήταν πιο εμπειριστατωμένες, το πέρασμα του χρόνου είχε υπονομεύσει την αποτελεσματικότητά τους και ορισμένες βασικές αδυναμίες δεν μπορούσαν πλέον να διορθωθούν. Σημειώνει μάλιστα ότι η πάροδος του χρόνου ήταν ικανή να διαβρώσει αναπόφευκτα την ποσότητα και την ποιότητα των διαθέσιμων αποδεικτικών στοιχείων αφού οι τυχόν δοκιμές που πραγματοποιήθηκαν σε φυσικά αποδεικτικά στοιχεία μετά από τόσα χρόνια, ελλείπει κατάλληλης αποθήκευσης, δεν θα μπορούσαν να είναι αξιόπιστες.

Το Δικαστήριο πέραν από την αστυνομική έρευνα που πραγματοποιήθηκε, κατακεραύνωσε και την έρευνα που πραγματοποίησε η Εθνική Φρουρά κρίνοντας την ως επιφανειακή και περιορισμένης εμβέλειας αφού υιοθέτησε το συμπέρασμα της αυτοκτονίας χωρίς τεκμηρίωση. Τέλος το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι οι εγχώριες αρχές δεν διεξήγαγαν αποτελεσματική έρευνα για τις συνθήκες του θανάτου του Θανάση Νικολάου και, ως εκ τούτου, υπήρξε παραβίαση της διαδικαστικής πτυχής του άρθρου 2 του τη Σύμβαση.

Τέλος, δεκαεπτά χρόνια μετά, στην τρίτη κατά σειρά θανατική ανάκριση, η θανατική ανακρίτρια ανάτρεψε τις μέχρι σήμερα αποφάσεις των δύο προηγούμενων θανατικών ανακρίσεων οι οποίες έκριναν ότι δεν υπήρχαν δεδομένα που καταδείκνυαν ότι ο θάνατος του άτυχου Θανάση προήλθε από εγκληματική ενέργεια, καταλήγοντας στο πόρισμα της⁶³:

«Το πόρισμα μου είναι πως ο Αθανάσιος Νικολάου (Α.Δ.Τ 792029), η σορός του οποίου ανευρέθη κάτω από το γεφύρι της Άλασσας, απεβίωσε στις 29/09/2005 από στραγγαλισμό συνεπεία εγκληματικής ενέργειας»

⁶³ Αναφορικά με το θάνατο του Αθανάσιου Νικολάου (Θανατική Ανάκριση: 104/05) ημερομ. 10/05/2024

4.4 Βασιλείου κ.α ν. Κύπρου⁶⁴

Οι προσφεύγοντες Γεωργία Βασιλείου, Βασίλης Βασιλείου, Μαρία Βασιλείου και Αντωνία Κυριάκου, είναι Κύπριοι ο οποίοι είναι η σύζυγος και τα παιδιά ενός Ελληνοκύπριου εφέδρου αξιωματικού που θεωρήθηκε αγνοούμενος στις μάχες κατά τη διάρκεια της τουρκικής εισβολής του 1974 στη βόρεια Κύπρο. Πιο συγκεκριμένα, στις 13 Αυγούστου 1974 ο Πασιάς, μαζί με τρεις συγχωριανούς του, βρέθηκε σε φυλάκιο του στρατού απέναντι από το στρατόπεδο του Τουρκικού Αποσπάσματος στην Κύπρο (ΤΟΥΡΔΥΚ).

Το πρωί της 14ης Αυγούστου 1974 τα τουρκικά στρατεύματα εξαπέλυσαν επίθεση στην άμυνα της Εθνικής Φρουράς και κατέλαβαν το φυλάκιο του κ. Πασιά. Όπως θα αποδεικνυόταν το 2010 κάποια στιγμή μεταξύ 14 και 17 Αυγούστου 1974, τα τουρκικά στρατεύματα εκτέλεσαν τον Πασιά. Τα Ηνωμένα Έθνη τότε μεσολάβησαν για κατάπαυση του πυρός και στις 17 Αυγούστου 1974 επετράπη στις ομάδες έρευνας και ανάκτησης της Εθνικής Φρουράς να καθαρίσουν το πεδίο της μάχης και ανέσυραν δεκαοκτώ πτώματα από τις θέσεις της μονάδας του Πασιά, συμπεριλαμβανομένου του ιδίου.

Οι σοροί τότε μεταφέρθηκαν στο Στρατιωτικό Κοιμητήριο Λακατάμιας, σε περιοχή δηλαδή που ελέγχεται από την Κυπριακή Δημοκρατία. Ο άνδρας που ήταν υπεύθυνος για τη διενέργεια των ταφών δεν προσπάθησε να αναγνωρίσει τη σορό του Πασιά με την εσφαλμένη πεποίθηση ότι οι ομάδες ανάκτησης το είχαν ήδη κάνει. Τα πτώματα θάφτηκαν σε έναν κοινό τάφο χωρίς σημάδια και ο Πασιάς σημειωνόταν στα αρχεία ως «άγνωστος». Δείγμα της κατάστασης που επικρατούσε και της έλλειψης οργάνωσης αποτελεί το γεγονός ότι τρεις πλάκες με ονόματα άλλων τοποθετήθηκαν στην κορυφή του σημείου όπου ετάφη ο Πασιάς, τα πτώματα αυτών των ανθρώπων όμως δεν ήταν στον τάφο.

Τελικά, ανακαλύφθηκε 26 χρόνια αργότερα ότι είχε εκτελεστεί από τουρκικά στρατεύματα και είχε ταφεί ως «άγνωστος» σε κυπριακό ελεγχόμενο έδαφος. Οι κυπριακές αρχές εντόπισαν και επέστρεψαν τη σορό στην οικογένειά του, το έτος 2000. Η υπόθεση αφορούσε την ευθύνη του κράτους για τη ψυχική οδύνη των προσφευγόντων λόγω της εξαφάνισης του συγγενή τους και της μη ενημέρωσης για την ταυτότητα του.

⁶⁴ ΕΔΑΔ, Vassiliou and Others v. Cyprus (58699/15) 31/11/2021

Στηριζόμενοι στο άρθρο 2 (δικαίωμα στη ζωή/έρευνα) και στο άρθρο 8 (δικαίωμα σεβασμού της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής), οι προσφεύγοντες ισχυρίστηκαν ότι το κράτος παρέλειψε να διερευνήσει αποτελεσματικά και να τους παράσχει πληροφορίες για το τι συνέβη στον αγνοούμενο συγγενή τους και ότι μια τέτοια παρατεταμένη αβεβαιότητα τους είχε προκαλέσει αγωνία. Είναι σημαντικό να επισημάνουμε και το σκεπτικό των δικαστικών αποφάσεων των κυπριακών Δικαστηρίων, πρωτοβάθμιου και Εφετείου, προτού αναφερθούμε στην απόφαση του Δικαστηρίου.

Το Επαρχιακό Δικαστήριο διαπίστωσε για πρώτη φορά υπαιτιότητα στις επιχειρήσεις «νεκροθάφτη» της Εθνικής Φρουράς το 1974 αφού οι ομάδες έρευνας και ανάκτησης δεν κατάφεραν να αναγνωρίσουν τον κ. Πασιά, να συλλέξουν τα προσωπικά του αντικείμενα ή να φωτογραφίσουν το σώμα του, όπως απαιτούνταν από τα εγχειρίδια πεδίου του στρατού και όπως ήταν δυνατόν στις συγκεκριμένες ιστορικές συνθήκες. Η ομάδα ταφής δεν κατάφερε επίσης να αναγνωρίσει τα δεκαοκτώ θύματα από τον Άγιο Παύλο ή να σημαδέψει τον τάφο τους. Το δικαστήριο έκρινε επίσης τις αρχές υπαίτιες για την καθυστέρηση της εκταφής. Το ορωτόδικο δικαστήριο επίσης σημείωσε ότι οι κυπριακές αρχές γνώριζαν για τους ανώνυμους τάφους στη Λακατάμια, ωστόσο μόλις το 1992 είχαν ερευνήσει σοβαρά ποιος θα μπορούσε να είναι θαμμένος σε αυτούς και τα στοιχεία που απαιτούνταν για μια τέτοια έρευνα ήταν πάντα διαθέσιμα. Τέλος το Επαρχιακό Δικαστήριο διαπίστωσε ότι το άρθρο 2 της Σύμβασης υποχρέωνε το κράτος να διερευνήσει αποτελεσματικά την εξαφάνιση, παρόλο που η εξαφάνιση αυτή προκλήθηκε από την Τουρκία κάτι που απέτυχε να πράξει η Κυπριακή Δημοκρατία.

Το Ανώτατο Δικαστήριο ανάτρεψε όμως την πιο πάνω απόφαση. Αρχικά το Ανώτατο Δικαστήριο απάλλαξε την Κυπριακή Δημοκρατία από την ευθύνη για την αποδιοργανωμένη εκκαθάρισης και ταφής του πεδίου μάχης αφού από τον Ιούλιο του 1974 ολόκληρος ο κρατικός μηχανισμός είχε καταρρεύσει ένεκα τόσο του πραξικοπήματος και της τουρκικής εισβολής και υπό αυτές τις συνθήκες, το κράτος μπορούσε να επιτελέσει τουλάχιστον τις βασικές του λειτουργίες μόνο χάρη στην αίσθηση του καθήκοντος των μεμονωμένων ανθρώπων, ως αναφέρει το δικαστήριο.

Ανάτρεψε επίσης το εύρημα του πρωτόδικου δικαστηρίου ότι οι ομάδες έρευνας είχαν τη δυνατότητα, σε ήμερες συνθήκες μετά τον απόηχο της μάχης του Αγίου Παύλου (περιοχή όπου σκοτώθηκε ο Πασιάς), αφού έκρινε ότι το περιβάλλον θα έπρεπε καταλληλότερα να είχε περιγραφεί ως «κολασμένο». Σημείωσε ότι οι ομάδες έρευνας και ανάκτησης είχαν μόλις μία ώρα για να κάνουν τη δουλειά τους κάτω από τον καυτό ήλιο ενός κυπριακού αυγουστιάτικου απογεύματος και σε συνδυασμός με την ενόχληση που ένιωθαν από το θέαμα και τη μυρωδιά της σάρκας που αποσυντίθεται δημιουργείτο μια αφόρητη κατάσταση. Το Ανώτατο έκρινε επίσης ότι όλα τα δεδομένα που χρησιμοποίησε το πρωτόδικο δικαστήριο έδειχναν ότι ακόμη και σε καιρό ειρήνης η ταυτότητα του Πασιά δεν θα ήταν εξασφαλισμένη.

Το Ανώτατο, αναφορικά με τον χρόνο ενεργοποίησης της Σύμβασης, έκρινε ότι αυτός ήταν νωρίτερα από τη στιγμή κατέστη δυνατή η χρήση της ταυτοποίησης με τη χρήση του DNA η οποία δυνατότητα εφαρμόστηκε το 1999.

Επιπρόσθετα σημειώνει το Ανώτατο ότι η Σύμβαση δεν υποχρέωνε το κράτος να ανοίξει τον ομαδικό τάφο νωρίτερα από ότι έκανε αφού δεν υπήρχε καμία αξιόπιστη γενετική μέθοδος ταυτοποίησης διαθέσιμη το 1974 μέχρι το 1999. Έκρινε ότι η λύση της εκταφής δεν θα ήταν επαρκής αφού τα περισσότερα πτώματα βρισκόνταν σε κατάσταση αποσύνθεσης.

Επιπρόσθετα η Δημοκρατία είχε λάβει σοβαρή ένδειξη αναφορικά με την τοποθεσία του Πασιά κατά το έτος 1993 αλλά η ενεργοποίηση της διαδικαστικής υποχρέωσης του κράτους δυνάμει του άρθρου 2 της Σύμβασης προέκυψε μόλις κατέστη δυνατή η χρήση της ανάλυσης του DNA και συνεπώς δεν προέκυψε οποιαδήποτε παραβίαση από το κράτος αφού η ταυτοποίηση έγινε σχεδόν με το που κατέστη εφικτή η δυνατότητα αυτή.

Το Δικαστήριο, αποφάσισε ότι οι κυπριακές αρχές συμμορφώθηκαν το θετικό καθήκον της λήψης μέτρων που θα οδηγούσαν στην ταυτοποίηση των λειψάνων του και στην εξακρίβωση, στο μέτρο του δυνατού, των συνθηκών του θανάτου του Πασιά. Σημείωσε επίσης ότι αρχικά ήταν ευθύνη της Τουρκίας να ξεκινήσει μια τέτοια έρευνα για την εξαφάνιση του κ. Πασιά που εθεάθη για τελευταία φορά σε κυπριακό έδαφος αλλά υπό τον έλεγχο των πρακτόρων της Τουρκίας και από το 1993 και έπειτα, μετά τον εντοπισμό της τοποθεσίας του Πασιά, οι

κυπριακές αρχές αναμένονταν να λάβουν μέτρα που θα οδηγούσαν στην ταυτοποίηση των λειψάνων του και στην εξακρίβωση, στο μέτρο του δυνατού, των συνθηκών του θανάτου του.

Έκρινε επίσης ότι οι αρχές συνέχισαν τη συλλογή αποδεικτικών στοιχείων και την εξέταση μαρτύρων και μοιράστηκαν τα ευρήματά τους με τους συγγενείς του Πασιά και το πιο σημαντικό ήταν ότι το 1993 μπόρεσαν να περιορίσουν την πιθανή ταφή του κ. Πασιά.

Αποδέχτηκε επίσης τη θέση της Κύπρου ότι, κατάφεραν να περισυλλέξουν και να ταυτοποιήσουν θετικά τα λείψανα του κ. Πασιά και να εξακριβώσουν τις συνθήκες του θανάτου του. Επιπλέον, το Δικαστήριο έλαβε υπόψη του τις συνέπειες που υπέστηκε το κράτος από την εισβολή και ότι αυτό βρέθηκε με σημαντικό αριθμό ανθρώπων που είχαν εξαφανιστεί και κατέληξε στο συμπέρασμα ότι δεν υπήρξε παραβίαση του άρθρου 2 της Σύμβασης.

Το Δικαστήριο δηλαδή, έκρινε ότι κατά τη διάρκεια των ετών, οι αρχές διερευνούσαν τακτικά την υπόθεση μέχρι το 1993 όπου κατάφεραν να μάθουν την τοποθεσία του Πασιά.

Καταλυτικός παράγοντας αναφορικά με την απόφαση και τα ευρήματα του Δικαστηρίου αποτέλεσε η απόφαση του αναφορικά με το πότε ξεκινούσε η δικαιοδοσία του αναφορικά με τα γεγονότα. Πιο συγκεκριμένα, σημείωσε ότι η περίοδος που το Δικαστήριο μπορεί και θα έπρεπε να εξετάσει, ήταν από το 1989, όπου αποτέλεσε την αρχή της προσωρινής δικαιοδοσίας του Δικαστηρίου, και συνεπώς δεν μπορούσε να εξετάσει από το 1974 μέχρι το 1989.

4.5 Γενικός Εισαγγελέας της Δημοκρατίας –v- Ανδριανή Πάλμα κ.α⁶⁵

Ο Χαράλαμπος Πάλμας, έφεδρος στρατιώτης το 1974 του 336 Τάγματος Επιστρατεύσεως (ΤΕ), ήταν ένας από τους έξι υπερασπιστές του φυλακίου «Παλλούκια» στον Άγιο Δομέτιο.

Οι σφοδρές μάχες που έγιναν στην περιοχή του Φυλακίου κατά τη διάρκεια της δεύτερης φάσης της τουρκικής εισβολής, είχαν ως αποτέλεσμα την αποκοπή του Φυλακίου από τον υπόλοιπο

⁶⁵ Γενικός Εισαγγελέας της Δημοκρατίας v. Ανδριανή Πάλμα κ.α Πολιτική Έφεση Αρ. 44/2013 (2015) 1 ΑΑΔ 2489

λόχο. Με τραγική κατάληξη την κατάληψη του Φυλακίου το απόγευμα της 16ης Αυγούστου και την παράδοση των έξι υπερασπιστών του στα προελαύνοντα τουρκικά στρατεύματα. Λίγο όμως μετά την παράδοση τους, περί τις 7:30 μ.μ., ακούστηκαν βολές όπλων και την επομένη, μετά από διευθέτηση μέσω των Ηνωμένων Εθνών με την ηγεσία του τουρκικού στρατού, περισυλλέγησαν από το σημείο απ' όπου ακούστηκαν το προηγούμενο απόγευμα βολές όπλων οι σωροί έξι στρατιωτών της Εθνικής Φρουράς (ΕΦ), οι οποίοι μεταφέρθηκαν με όχημα της ΕΦ στο Στρατιωτικό Κοιμητήριο Λακατάμιας όπου τάφηκαν σε ομαδικό τάφο μαζί με άλλους ως «άγνωστοι». Έκτοτε η Δημοκρατία, μέχρι το 1996, θεωρούσε τον Πάλμα ως αγνοούμενο. Το 1996 όμως, σύμφωνα με ό,τι ισχυρίστηκε πρωτοδίκως, βεβαιώθηκε ότι ο Πάλμας ήταν νεκρός και πληροφόρησε σχετικά τη σύζυγό του η οποία αρνήθηκε να αποδεχτεί το θάνατο του συζύγου της. Τον αποδέχτηκε τρία χρόνια μετά, το 1999, όταν έγιναν εκσκαφές στον ομαδικό τάφο όπου είχε ταφεί και της παραδόθηκαν τα οστά του για ταφή τα οποία, μαζί με τα οστά των άλλων ταφέντων εθνοφρουρών, ταυτοποιήθηκαν με τη μέθοδο του DNA.⁶⁶

Το Πρωτόδικο Δικαστήριο στην παρούσα υπόθεση επεδίκασε στη σύζυγο και στις θυγατέρες του έφεδρου στρατιώτη Χαράλαμπου Πάλμα (εφεσίβλητες/ενάγουσες) γενικές και τιμωρητικές αποζημιώσεις συνολικού ύψους €324.000 στη βάση του αστικού αδικήματος της αμέλειας της Κυπριακής Δημοκρατίας και της παραβίασης των δικαιωμάτων τους που απορρέουν από το Σύνταγμα της Κυπριακής Δημοκρατίας, τις Διεθνείς συμβάσεις και τη Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ). Ένα εκ των δικαιωμάτων που αποφάσισε το πρωτόδικο δικαστήριο ότι παραβιάστηκε αποτελούσε το άρθρο 2 της ΕΣΔΑ και την παράλειψη της Δημοκρατίας να πράξει τη δέουσα έρευνα. Τα δεδομένα με τα οποία διαφοροποιείτο η παρούσα υπόθεση με την υπόθεση Πασιά (βλέπε ανωτέρω), δεδομένα τα οποία αποδέχτηκε και το Ανώτατο Δικαστήριο, αποτελούσε το γεγονός ότι από τη μαρτυρία που δόθηκε διαφάνηκε ότι η Δημοκρατία να γνώριζε από το 1974-1975 ότι ο Πάλμας είχε εκτελεστεί εν ψυχρώ μαζί με τους άλλους πέντε υπερασπιστές του Φυλακίου την 16ης Αυγούστου 1974 και την επομένη, παρόλο που τα νεκρά σώματα των υπερασπιστών του Φυλακίου περισυλλέγησαν και αναγνωρίστηκαν από εθνοφρουρούς υπό τον Τ/ρχη Τσαούση, εντούτοις μεταφέρθηκαν και τάφηκαν σε ομαδικό τάφο στο Στρατιωτικό Κοιμητήριο Λακατάμιας ως «άγνωστοι».

⁶⁶ Γενικός Εισαγγελέας της Δημοκρατίας ν. Ανδριανή Πάλμα κ.α Πολιτική Έφεση Αρ. 44/2013 (2015) 1 ΑΑΔ 2489

Μια εκ των θέσεων που προέβαλε η Δημοκρατία στην έφεση αποτελούσε το γεγονός ότι σύμφωνα με τη νομολογία του ΕΔΑΔ η υποχρέωση για διεξαγωγή έρευνας για τις συνθήκες εξαφάνισης ενός προσώπου βαρύνει το Κράτος στα χέρια του οποίου ο αγνοούμενος θεάθηκε για τελευταία φορά ζωντανός, ενώ οι δικηγόροι των εφεσίβλητων προς υπεράσπισης της απόφασης του πρωτόδικου δικαστηρίου τόνισαν ότι η διαδικαστική υποχρέωση ενός Κράτους να προβεί σε αποτελεσματική διερεύνηση θεωρείται ανεξάρτητη από το κατά πόσο το Κράτος είναι υπεύθυνο για το θάνατο του αγνοουμένου.

Το Ανώτατο σημείωσε ότι «η διεξαγωγή έρευνας δεν επιβάλλεται μόνο όταν ένα όργανο ενός κράτους προκαλεί το θάνατο είτε εκ προθέσεως είτε λόγω βαριάς αμέλειας, αλλά (και) όταν τρίτος αφαιρεί τη ζωή εκ προθέσεως ή από αμέλεια». Στην προκείμενη περίπτωση αποτελεί αδιαμφισβήτητο γεγονός ότι ο Πάλμας εκτελέστηκε εν ψυχρώ από τούρκους στρατιώτες και ότι την επομένη περισυνελέγηκε η σορός του από εθνοφρουρούς. Με δεδομένη δε την αποδοχή μαρτυρίας ότι η σορός του Πάλμα αναγνωρίστηκε - όπως αναγνωρίστηκαν και οι σοροί των άλλων 5 υπερασπιστών του Φυλακίου - επέβαλλε στη Δημοκρατία υποχρέωση δυνάμει του Άρθρου 2 της ΕΣΔΑ για διεξαγωγή έρευνας ως προς την τύχη της σορού του. Έρευνα που η Δημοκρατία παρέλειψε να διεξάγει, παρόλο που από τότε υπήρχε μαρτυρία για τις συνθήκες θανάτωσης και του τόπου ταφής του»

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: Η ΥΠΟΘΕΣΗ ΟΡΕΣΤΗΣ – ΟΙ ΕΥΘΥΝΕΣ ΚΑΙ ΟΙ ΠΑΡΑΛΕΙΨΕΙΣ

Η υπόθεση «Ορέστης» αποτελεί ίσως την πιο συγκλονιστική ιστορία δολοφονιών στην Κύπρο αφού ο τρόπος που έδρασε και δολοφόνησε ο δράστης συντάραξε την κοινή γνώμη φανερώνοντας ταυτόχρονα τις αδυναμίες του συστήματος, ως θα τις δούμε κατωτέρω. Το όνομα «Ορέστης» είναι το όνομα με το οποίο δρούσε και παρουσιαζόταν ο δράστης σε πλατφόρμες γνωριμιών όπου και γνώρισε κάποια από τα θύματα του. Συνεπώς δεν κρίνω σκόπιμο και χρήσιμο να γίνει αναφορά του πραγματικού ονόματος του δράστη.

Το απόγευμα της 14ης Απριλίου 2019, ομάδα αποτελούμενη από δύο Γερμανούς και τρεις Κύπριους ανακάλυψε ένα ανθρώπινο πτώμα μερικώς καλυμμένο σε σεντόνι και δεμένο με σχοινί κατά τη διάρκεια γυρισμάτων στη περιοχή Κοκκινόγεια στο Μιτσερό. Στο σημείο κλήθηκε η Αστυνομία για διερεύνηση και στη συνέχεια η σορός απομακρύνθηκε από το φρεάτιο του ορυχείου από μέλη της ΕΜΑΚ και της Πυροσβεστικής Υπηρεσίας. Πραγματοποιήθηκε νεκροψία, η οποία αποκάλυψε ότι ο νεκρός ήταν η Marry Rose Tiburcio Infante. Μετά την

ανακάλυψη της σορού του πρώτου θύματος, ξεκίνησε μια συγχρονισμένη έρευνα για την υπόθεση, διάρκειας εξήντα οκτώ ημερών.

Διαπιστώθηκε αρχικά ότι η Marry Rose είχε δηλωθεί ως ελλείπον πρόσωπο από τις 05/05/2018 μαζί με την ανήλικη κόρη της Sierra, από τη συγκάτοικό της, όπου στο τέλος η τελευταία αναγνώρισε τη σορός του θύματος. Η μητέρα και η κόρη σημειώνεται ότι δολοφονήθηκαν στις 4/5/2018. Σημειώνεται επίσης ότι η ανεύρεση της σορού της ανήλικης Sierra έγινε πολύ αργότερα, και μετά από τις υποδείξεις του θύτη, ένεκα της δυσκολίας εντοπισμού της. Εξ' αιτίας λοιπόν της βοήθειας και των πληροφοριών της συγκάτοικου της Marry Rose και την ενημέρωση προς τις αστυνομικές αρχές για την ύπαρξη ενός ατόμου που συνομιλούσε με το θύμα μέσω πλατφόρμας γνωριμιών εντοπίστηκε και συνελήφθηκε ο θύτης.

Στις 21/04/019 εντοπίστηκε η σορός της Arian όπου και εκδόθηκε δικαστικό ένταλμα σύλληψης εναντίον του Ορέστη και έρευνας στην οικία του για τα αδικήματα του φόνου εκ προμελέτης και απαγωγή με σκοπό τον φόνο εκ προ μελέτης εναντίον της Arian. Η τελευταία δολοφονήθηκε στις 23/07/2018 και δηλώθηκε ως ελλείπον πρόσωπο στις 02/08/2018.

Μετά από πρόσβαση που είχαν οι αρχές στα δεδομένα ιδιωτικής επικοινωνίας του θύτη εντοπίστηκε συνομιλία με πρόσωπο το οποίο είχε επίσης καταγγέλθηκε ως ελλείπουσα από τις 15/12/2017, επ' ονόματι Maricar Valdez Arquiola η οποία είχε εξαφανιστεί από τις 13/12/2017 και δολοφονήθηκε την ίδια ημέρα. Στις 24/04/2019 ο θύτης αποκάλυψε στις αρχές ότι διέπραξε συνολικά επτά φόνους αλλοδαπών γυναικών και στη συνέχεια μετέβηκαν στην Κόκκινη Λίμνη και τους υπέδειξε τα σημεία όπου πέταξε τις σορούς των θυμάτων. Εκεί εντοπίστηκαν οι σοροί της Livia Florentin Bunea και της εννιάχρονης κόρης της Elena Natalia Bunea. Σημειώνεται επίσης ότι τα δύο αυτά πρόσωπα δολοφονήθηκαν στις 3/10/2016 και είχαν δηλωθεί ως ελλείποντα από τις 03/10/2016. Στη συνέχεια οδήγησε τους ανακριτές της υπόθεσης στο πηγάδι που είχε πετάξει τη σορό της Ashmita Khadka Bista η οποία δολοφονήθηκε στις 2/7/2018.

Ο Ορέστης, όνομα με το οποίο συστηνόταν στα θύματα του ο θύτης, καταδικάστηκε σε δια βίου φυλάκιση για κάθε μια από τις επτά κατηγορίες φόνου από το Κακουργιοδικείο Λευκωσίας στις 24/06/2019. Σημειώνεται δε ότι η δικαστική απόφαση αποτελεί παράθεση και διαπίστωση της διάπραξης των ποινικών αδικημάτων από τον κατηγορούμενο και η Αστυνομία εντέχνως απέφυγε να θέσει ενώπιον του Δικαστηρίου το χρονικό των παραλείψεων από τις Αρχές μετά

την υποβολή των καταγγελιών εξαφάνισης των θυμάτων από τους συγγενείς και φίλους ,αν και το Δικαστήριο με τα δεδομένα που είχε έκανε αναφορά στον ένα χρόνο καθυστέρησης εξιχνίασης της υπόθεσης από την Αστυνομία από τη χρονική στιγμή που η Darula αποτάθηκε στην Αστυνομία αναφορικά με την εξαφάνιση της συγκατόικου και φίλης της Marry Rose και της ανήλικης κόρης της Sierra.

Η πιο κάτω παράθεση των γεγονότων που θα ακολουθήσει εστιάζεται αποκλειστικά στις εξαφανίσεις της Livia και Marry και των ανήλικων τέκνων τους, όπου για αυτές τις δύο περιπτώσει υπάρχουν τα περισσότερα δεδομένα και στοιχεία, ούτως ώστε στη συνέχεια να προσπαθήσουμε να εξετάσουμε κατά πόσο υπάρχουν οποιεσδήποτε ευθύνες εκ μέρους της αστυνομίας.

Ας ξεκινήσουμε με τα γεγονότα που ακολούθησαν της εξαφάνισης της Livia και της ανήλικης κόρης της Elena, τα πρώτα θύματα του Ορέστη. Στις 3/10/2016 έγινε καταγγελία για την εξαφάνιση των δυο προαναφερθέντων ατόμων. Στη συνέχεια στις 5/10/2016, η σύζυγος προέδρους κοινοβουλευτικού κόμματος στην Κύπρο, ένεκα της προηγούμενης γνωριμίας που είχε με τα θύματα, τηλεφώνησε στην Αστυνομία για να ενημερωθεί και η ίδια για την εξέλιξη της υπόθεσης και η απάντηση που έλαβε ήταν η ακόλουθη «εν τις ξέρετε; Παν στα κατεχόμενα, φεύγουν και παν στα κατεχόμενα». Ήταν εξαρχής δηλαδή η αντιμετώπιση και η θέση της αστυνομίας ότι τα ελλείποντα άτομα είχαν μετεγκατασταθεί στα κατεχόμενα, χωρίς όμως αυτό να έχει στοιχειοθετηθεί κατόπιν οποιασδήποτε έρευνας.

Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι το χρονικό σημείο της εξαφάνισης των δύο ατόμων ερχόταν σε σύγκρουση με τα λοιπά δεδομένα των υποθέσεων για να μπορέσει αβίαστα η Αστυνομία να βγάλει το συμπέρασμα ότι έχουν μετεγκατασταθεί. Πιο συγκεκριμένα η Livia είχε μόλις εξασφαλίσει σχετικό επίδομα για το παιδί της, το οποίο παιδί έπασχε από αυτισμό και γενικότερα βρίσκονταν και οι δύο σε ένα περιβάλλον που τις είχε αποδεχτεί και είχαν προσαρμοστεί σε αυτό. Συνεπώς δεν προέκυπτε κάποιος λόγος άμεσης μετακόμισης τους, αλλά αντιθέτως αποτελούν δεδομένα που εύλογα αυξάνουν τις υποψίες για βίαιη απομάκρυνση τους.

Η πιο πάνω εξαφάνιση απασχόλησε έντονα της ΜΜΕ κάνοντας μάλιστα εκτενή ρεπορτάζ για το μυστήριο της εξαφάνισης των δυο ατόμων. Στις 24/10/2016 βιντεογραφήθηκε το εσωτερικό του διαμερίσματος που διέμεναν τα δυο πρόσωπα και οι εικόνες που δημοσιεύτηκαν κατέδειξαν

ξεκάθαρα ότι τα δύο άτομα απομακρύνθηκαν βίαια από το χώρο και όχι με τη θέληση τους, αφού τα προσωπικά τους αντικείμενα ήταν εκεί, υπήρχαν ποτά και φαγητά αφημένα στην κουζίνα όπως και φαρμακευτική αγωγή της οκτάχρονης Elena. Η Αστυνομία το ίδιο διάστημα έλεγε τα εξής: *«υπήρξε μια συνεχής συνεργασία με την πρεσβεία της χώρας τους, που έγιναν κάποιες εξετάσεις, δεν έχει υπάρξει οποιοδήποτε αποτέλεσμα. Από το σπίτι που διέμεναν, φαίνεται ότι το έχουν εγκαταλείψει και έχουν πάρει τα πράγματα τους, τα προσωπικά τους αντικείμενα και είναι μια υπόθεση που παραμένει υπό διερεύνηση»*, δηλώσεις που ως διαφαίνεται ήταν ψέματα, αφού ουδέποτε η Αστυνομία εισήλθε εντός του διαμερίσματος. Ακόμη μάλιστα μετά τη δημοσιοποίηση των πιο πάνω πλάνων η Αστυνομία δήλωσε στη δημοσιογράφο που κάλυψε το θέμα ότι η Livia έφυγε στα κατεχόμενα.

Επιπρόσθετα, οι οικείοι των θυμάτων δήλωσαν ότι προσπαθούσαν να δώσουν πληροφορίες στην Αστυνομία χωρίς όμως να τους λάβουν υπόψη. Είχαν ρωτήσει μάλιστα αν επιθυμούσε η Αστυνομία να εισέλθει εντός του διαμερίσματος με σκοπό να εξετάσει το χώρο και η απάντηση της αστυνομίας ήταν αρνητική. Μάλιστα η ιδιοκτήτρια του διαμερίσματος που διέμεναν τα θύματα δήλωσε ότι η αστυνομία ουδέποτε ζήτησε να εισέλθει στο σπίτι για σκοπούς διερεύνησης και άλλων εξετάσεων. Η παράλειψη και η άρνηση της Αστυνομίας λοιπόν να σφραγίσουν και να φρουρούν το διαμέρισμα, ως όφειλαν, για να μην εισέλθει οποιοσδήποτε άλλος σε αυτό και η είσοδος τρίτων ατόμων σε αυτό μόλυνε αυτόματα τη σκηνή του εγκλήματος. Σημειώνεται επίσης ότι όπως διαφάνηκε η δολοφονίες των δύο ατόμων έγιναν στο ίδιο το διαμέρισμα, και συνεπώς το σπίτι, ως χώρος εγκλήματος, ήταν γεμάτο από δακτυλικά αποτυπώματα του δράστη, γενετικό υλικό και ενδεχομένως ίχνη αίματος.

Αναφορικά με την εξαφάνιση της Marry Rose και της κόρης της Sierra, η αντιμετώπιση της Αστυνομίας ήταν και πάλι η ίδια. Στην περίπτωση η αστυνομία δεν έλαβε γραπτώς την καταγγελία του φιλικού περιβάλλοντος των θυμάτων και η μοναδική τους απάντηση ήταν ότι διέφυγαν για τα κατεχόμενα, χωρίς οποιαδήποτε διερεύνηση, ενώ και πάλι τα προσωπικά τους αντικείμενα και ο φορητός υπολογιστής παρέμειναν στο διαμέρισμα όπου διέμεναν. Μάλιστα για τη συγκεκριμένη περίπτωση ο πρόεδρος του «Συνδέσμου Οικιακών Βοηθών» προσπάθησε να επικοινωνήσει με την Αστυνομία και να καταγγείλει το περιστατικό αλλά επίσης η Αστυνομία τον αντιμετώπισε με υποτίμηση, χωρίς να λάβει γραπτώς τα στοιχεία και τα δεδομένα που ενδεχομένως να γνώριζε ούτε ώστε να εξετάσουν τους ισχυρισμούς του.

Ας προσπαθήσουμε στο παρόν στάδιο να εξετάσουμε κατά πόσο η Αστυνομία παραβίασε την υποχρέωση της για αποτελεσματική διερεύνηση των καταγγελιών αναφορικά με τις ύποπτες εξαφανίσεις, ανεξάρτητα από το γεγονός ότι οι φόνοι εν τέλει έχουν εξιχνιαστεί μετά τον εντοπισμό του δράστη και των θυμάτων του και την εκ μέρους του δράστη παραδοχή των δολοφονιών του.

Αρχικά θα πρέπει να εξετάσουμε το ενδεχόμενο αν αυτή η υποχρέωση εκ μέρους των αρχών έχει ενεργοποιηθεί ή όχι. Ως έχουμε ήδη προαναφέρει η υποχρέωση για διενέργεια αποτελεσματικής διερεύνησης ενεργοποιείται το Δικαστήριο έχει δεχτεί ότι αυτή η υποχρέωση προκύπτει σε διάφορες καταστάσεις όπου ένα άτομο έχει υποστεί απειλητικά για τη ζωή του τραύματα, πέθανε ή έχει εξαφανιστεί με βίαιο ή ύποπτο τρόπο περιστάσεις, ανεξάρτητα από το αν οι φερόμενοι υπεύθυνοι είναι κρατικοί ή ιδιώτες άτομα ή είναι άγνωστα.

Το Δικαστήριο στην υπόθεση Tahsin Acar v. Turkey⁶⁷ σημείωσε το εξής:

«226. The Court notes that there is no proof that Mehmet Salim Acar has been killed. However, the above-mentioned procedural obligations extend, but are not confined, to cases that concern intentional killings resulting from the use of force by agents of the State. The Court considers that these obligations also apply to cases where a person has disappeared in circumstances which may be regarded as life-threatening. In this respect it must be accepted that the more time that goes by without any news of the person who has disappeared, the greater the likelihood that he or she has died.»

Στις περιπτώσεις όπου έχουμε αναφερθεί ανωτέρω η διαδικαστική υποχρέωση για διενέργεια αποτελεσματικής διερεύνησης των καταγγελιών αναφορικά με τις βίαιες εξαφανίσεις των ανωτέρω προσώπων είχε ενεργοποιηθεί. Οι αρχές όμως ένεκα πολλών παραγόντων δεν προχώρησαν όχι απλά στην εξέταση αλλά ούτε στην απλά καταγραφή των γεγονότων και των δεδομένων της υπόθεσης ούτως ώστε να σταθμίσουν τους παράγοντες κατά πόσο οφείλουν να διερευνήσουν αποτελεσματικά τις καταγγελίες. Πιο συγκεκριμένα, και κατά την άποψη μου, ένεκα της προκατάληψης τους και της ρατσιστικής τους προδιάθεσης αναφορικά με την καταγωγή αλλά και την ταξική προέλευση των θυμάτων, οι αρχές αρκέστηκαν στο να

⁶⁷ ΕΔΑΔ, Ahsin Acar v. Turkey (26307/95) 08/04/04

αναφέρουν ότι τα θύματα μετακόμισαν τα κατεχόμενα. Δείγμα του μεγέθους του προβλήματος αποτελεί το γεγονός ότι για όλες τις καταγγελίες που έγιναν αναφορικά με τις δολοφονίες του Ορέστη, η απάντηση της Αστυνομίας ήταν η ίδια, ότι δηλαδή έφυγαν στα κατεχόμενα, και δεν προβληματίσε το γεγονός ο αριθμός των καταγγελιών και το ότι αυτός ο αριθμός μπορεί να σχετίζεται μεταξύ του, χωρίς όμως να διερευνήσουν τον ισχυρισμό αυτό. Αντίστοιχο παράδειγμα της υπόθεσης Νικολάου, όπου η Αστυνομία υιοθέτησε εξ αρχής το αφήγημα της αυτοκτονίας, χωρίς όμως να το διερευνήσει αποτελεσματικά, μη εξετάζοντας μάλιστα οποιοδήποτε άλλο σενάριο.

Ας επικεντρωθούμε όμως στα δεδομένα των υποθέσεων. Επαναλαμβάνω ότι η πρόθεση επί της παρούσας δεν είναι η έκδοση οποιασδήποτε καταδικαστικής απόφασης εκ μέρους του Δικαστηρίου αλλά η επισήμανση τυχόν λαθών και παραλείψεων των αρχών που ενδεχομένως να παραβιάζουν τη διαδικαστική υποχρέωση για αποτελεσματική έρευνα.

Κατά την υποβολή καταγγελίας για εξαφάνιση της Livia και της κόρης της Elena η αστυνομία δεν ενδιαφέρθηκε κατά πόσο τα θύματα είχαν κίνητρο να διαφύγουν στα κατεχόμενα, ως ήταν η αρχική και ατεκμηρίωτη θέση της αστυνομίας. Δεν διερεύνησαν πως ήταν η ποιότητα ζωής τους στη Δημοκρατία, αν είχαν κοινωνική ζωή και πως ήταν η οικονομική τους κατάσταση για να εξετάσουν όλα τα ενδεχόμενα και το κίνητρο τους να διαφύγουν. Αν η αστυνομία προχωρούσε σε μια απλή διερεύνηση των πιο πάνω δεδομένων αναφορικά με τα θύματα ενδεχομένως να εξέταζε την υπόθεση αμέσως με άλλη οπτική. Αν δηλαδή οι αρχές ενημερώνονταν, ως όφειλαν, ότι τα θύματα είχαν δημιουργήσει φιλικούς και κοινωνικούς δεσμούς στη Δημοκρατία, ότι η ανήλικη είχε μόλις εγκριθεί να λάβει σχετικό επίδομα στήριξης της τότε αντιλαμβάνονταν ότι τα θύματα δεν είχαν λόγο να φύγουν, χωρίς μάλιστα να ενημερώσουν κανένα, για τα κατεχόμενα.

Επιπρόσθετα, το πιο τρανταχτό σημείο παραβίασης της υποχρέωσης για αποτελεσματική, ταχεία και άμεση διερεύνηση αποτελεί η μη διερεύνηση και εξέταση του διαμερίσματος όπου διέμεναν τα θύματα. Θα ανάμενε κανείς μετά από καταγγελία εξαφάνισης, οι αρχές να διερευνήσουν την οικεία όπου διέμεναν τα άτομα όπου εξαφανίστηκαν με σκοπό να εξεταστεί ο χώρος. Από τις μαρτυρίες που υπάρχουν διαφαίνεται ότι η Αστυνομία ουδέποτε εξέτασε την κατοικία, παρά του ότι διαλαλούσε το αντίθετο, αφού η πραγματικότητα είναι ότι αν πραγματοποιείτο ορθή διερεύνηση οι αρχές δεν θα επέμεναν στην αρχική και ατεκμηρίωτη θέση τους περί μετακόμισης τους στα κατεχόμενα. Οι αρχές λοιπόν παρά την υποχρέωση τους για λήψη όλων των

απαραίτητων και εύλογων μέτρων για την εξασφάλιση των αποδεικτικών στοιχείων σε σχέση με το συμβάν και την παράλειψη εφαρμογής της, παρέλειψαν να σφραγίσουν το διαμέρισμα των θυμάτων όπου στη συνέχεια εισήλθαν σε αυτό τρίτα άτομα με αποτέλεσμα να μολύνει ο χώρος, χώρος που ενδεχομένως να ήταν χώρος εγκλήματος αφού μέχρι εκείνη τη στιγμή η Αστυνομία δεν γνώριζε κάτι περισσότερο. Εν τέλει το διαμέρισμα αποτελούσε ο τόπος της δολοφονίας των δύο θυμάτων ως αποκαλύφθηκε αργότερα. Ενδεχομένως, και όση αξία μπορεί να έχει σήμερα αυτό το συμπέρασμα, αν η Αστυνομία λειτουργούσε ως όφειλε και ως έπρεπε, διερευνώντας και εξετάζοντας το διαμέρισμα των δύο θυμάτων, να εντόπιζε τον δολοφόνο προτού ο τελευταίος δολοφονήσει τα υπόλοιπα θύματα του.

Αποτελεί πάντως εξωφρενικά παράλογο το γεγονός ότι, και ενώ δημοσιεύτηκαν πλάνα από το εσωτερικό του διαμερίσματος που καταδείκνυαν μια βίαιη απομάκρυνση των θυμάτων, η αστυνομία, επέμενε στη θέση της ότι τα θύματα μετακόμισαν στα κατεχόμενα, δείγμα είτε της ανικανότητας είτε της βαθιάς ριζωμένης ρατσιστικής αντίληψης που δεν επέτρεπαν στην Αστυνομία να εξετάσει την υπόθεση ως όφειλε.

Η κορυφαία χρονική στιγμή, όπου επίσης οι αρχές συνέχισαν να μην διερευνούν οποιουδήποτε ισχυρισμούς αναφορικά με τον κίνδυνο που διέτρεχαν συγκεκριμένα άτομα, τα οποία τη συγκεκριμένη χρονική στιγμή ως διαφάνηκε αργότερα ήταν ήδη νεκρά, αποτελεί η δημοσίευση άρθρου από τον πρόεδρο των οικιακών βοηθών της Κύπρου, κ. Κουτροκίδη, όπου κατάγγειλε τις αστυνομικές αρχές και ζητούσε την παρέμβαση του Υπουργού Δικαιοσύνη και Δημόσιας Τάξης για τη μη διερεύνηση καταγγελιών ατόμων που εξαφανίστηκαν κάτω από ύποπτες συνθήκες αφού σε όλες τις περιπτώσεις οι αρχές απαντούσαν με την ίδια απάντηση, ότι δηλαδή τα θύματα είχαν μετακομίσει στα κατεχόμενα, και ενώ στο ίδιο άρθρο ο κ. Κουτροκίδη, αναφέρει δεδομένα που καταδεικνύουν ότι τα θύματα απομακρύνθηκαν βίαια από τις οικίες τους. Ακόμη δηλαδή και μετά τη δημοσίευση του συγκεκριμένου άρθρου οι αρχές παρέμειναν αμετακίνητες συνεχίζοντας την τυπική διερεύνηση των καταγγελιών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΚΡΙΤΙΚΗ

Το ερώτημα που αβίαστα προκύπτει αναφορικά με την υλοποίηση της δικονομικής υποχρέωσης των αρχών για αποτελεσματική διερεύνηση θανάτων ή ύποπτων εξαφανίσεων προσώπων, ως οι υποθέσεις που έγινε αναφορά ανωτέρω, είναι αν αυτή υποχρέωση παραβιάστηκε μεμονωμένα

στις πιο πάνω υποθέσεις ή αν τελικά οι κυπριακές αρχές πασχίζουν να εφαρμόσουν τις υποχρεώσεις τους ένεκα μιας γενικότερης ανικανότητας και αδυναμίας τόσο των οργάνων όσων και των διαδικασιών τους.

Με μια απλή ανασκόπηση των όσων έχουν παρατεθεί ανωτέρω, τόσο σε σχέση με γεγονότα που προκύπτουν από αποφάσεις του ΕΔΑΔ (βλ. υποθέσεις Ράντσεβ και Νικολάου) όσο και τον τρόπο που χειρίστηκε η αστυνομία τις καταγγελίες για εξαφάνιση των θυμάτων του «Ορέστη» προκύπτει αβίαστα ότι το πρόβλημα δεν είναι μεμονωμένο ούτε επιφανειακό. Το πρόβλημα είναι και παραμένει βαθιά θεσμικό ένεκα του λανθασμένου τρόπου λειτουργίας της αστυνομίας, της έλλειψης ουσιαστικής εκπαίδευσης των αστυνομικών, της ρατσιστικής νοοτροπίας που διακατέχει ένα μέρος των αστυνομικών αλλά και της διαφθοράς που υπάρχει στο ίδιο το σώμα της αστυνομίας.

Επηρεάζει η διαφθορά την εφαρμογή και υλοποίηση της υποχρέωσης για αποτελεσματική διερεύνηση θανάτων ή ύποπτων εξαφανίσεων; Την απάντηση την έδωσε το ίδιο το Δικαστήριο. Στην υπόθεση Ράντσεβ το Δικαστήριο σημείωσε ότι ανεξάρτητα από το γεγονός ότι ο Επίτροπος Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων σημείωσε το 2007 ότι ήταν μεμονωμένες οι περιπτώσεις διαφθοράς που σχετίζονται με εμπορία ανθρώπων εντός της αστυνομίας, οι αρχές ήταν υποχρεωμένες να διερευνήσουν εάν υπήρχαν ενδείξεις διαφθοράς εντός των αστυνομικών δυνάμεων σε σχέση με τα γεγονότα που οδήγησαν στο θάνατο του θύματος, αφού η όλη συμπεριφορά των αστυνομικών που ήταν υπηρεσία όταν ο ιδιοκτήτης καμπαρέ πήρε στην Αστυνομία το θύμα με σκοπό να την καταγγείλει ήταν το λιγότερο ύποπτη και προβληματική. Στην υπόθεση Νικολάου το ίδιο το Δικαστήριο σημείωσε ότι ο αριθμός των παραλείψεων και των λαθών που έγιναν ήταν σε τέτοιο βαθμό που δημιουργούσε έντονα υποψίες συγκάλυψης στην οικογένεια του θύματος. Συνεπώς λοιπόν, η απάντηση στο ερώτημα είναι καταφατική.

Το Ευρωβαρόμετρο 2022 για τη Διαφθορά δείχνει ότι το 54% των Κύπριων ερωτηθέντων πιστεύει ότι η δωροδοκία είναι ευρέως διαδεδομένη στην Κυπριακή Αστυνομία σε αντίθεση με το μέσο όρο εντός της ΕΕ το οποίο είναι 28%. Μια μεταγενέστερη έρευνα, που εκδόθηκε τον Σεπτέμβριο του 2022, το Πρότυπο Ευρωβαρόμετρο 97, δείχνει ότι μόνο το 51% των Κυπρίων πολιτών εμπιστεύεται την αστυνομία τους, μια από τις χαμηλότερες βαθμολογίες εντός της ΕΕ αφού ο μέσος όρος είναι 69%.

Η έκθεση της GRECO⁶⁸ σε σχέση με την αξιολόγηση που έκανε στην Κύπρο αναφορικά με την πρόληψη της διαφθοράς και την προώθηση της ακεραιότητας στις κεντρικές κυβερνήσεις και στις υπηρεσίες επιβολής του νόμου και δημοσιεύτηκε στις 02/10/2023 ήταν καταπέλτης, αφού έκρινε ότι τα υπάρχοντα μέτρα καταπολέμησης της διαφθοράς εντός της αστυνομίας φαίνεται να εφαρμόζονται ως επί το πλείστον με αποσπασματικό τρόπο, με αντιδραστική και όχι προληπτική προσέγγιση και μπορεί να μην είναι αρκετά περιεκτικά ώστε να είναι πλήρως αποτελεσματικά και συστήνει την υιοθέτηση μιας συντονισμένης πολιτικής πρόληψης της διαφθοράς και ακεραιότητας για την αστυνομία, με βάση τη συστηματική και συνολική αναθεώρηση των επιρρεπών σε κίνδυνο περιοχών, σε συνδυασμό με έναν μηχανισμό που θα προβλέπει τακτικές αξιολογήσεις.

Φαίνεται δηλαδή ότι το πρόβλημα της διαφθοράς εντός της αστυνομίας είναι μέχρι σήμερα καθ' όλα υπαρκτό και συνεπώς προκύπτει ότι αν πάρουμε χρονολογικά από την υπόθεση Ράντσεβ μέχρι και σήμερα, το πρόβλημα συνεχίζει να επηρεάζει το σύνολο των υποχρεώσεων της αστυνομίας έναντι της προστασίας των πολιτών του κράτους.

Ένα άλλο ερώτημα που οφείλουμε να απαντήσουμε το οποίο επίσης προκύπτει από τις υποθέσεις που έχουν αναλυθεί ανωτέρω (βλ. Ράντσεβ και «Ορέστης»), υποθέσεις όπου χρονολογικά απέχουν περίπου 15 χρόνια, περίοδος που εύλογα θα ανάμενε ότι θα υπήρχε μια καθ' όλα διαφορετική αντιμετώπιση των αρχών σε σχέση με την αντιμετώπιση των θυμάτων και των καταγγελιών που έχουν προκύψει. Θύμα ρατσιστικής αντιμετώπισης ήταν η Ράντσεβα όταν την πήρε στον αστυνομικό σταθμό ο ιδιοκτήτης του καμπαρέ με σκοπό να την καταγγείλει ότι βρισκόταν στην Κύπρο παράνομα, αφού ο αστυνομικός συμπεριφέρθηκε λες και η Ράντσεβα αποτελούσε ιδιοκτησία του ιδιοκτήτη του καμπαρέ αφού ακόμη και μετά τη διαπίστωση για το αβάσιμο της καταγγελίας που δέχτηκε η Ράντσεβα εναντίον της, ο αστυνομικός την «παράδωσε» στον «ιδιοκτήτη» της, χωρίς να της παράσχει οποιαδήποτε προστασία. Την ίδια διαπίστωση αναφορικά με το συμβάν και τον τρόπο αντιμετώπισης της Ράντσεβα στον αστυνομικό σταθμό έκανε και το ίδιο το Δικαστήριο.

Το πιο πάνω περιστατικό έγινε το 2001, και θα ανάμενε κανείς ότι το 2016 και έπειτα, όταν ξεκίνησαν οι καταγγελίες αναφορικά με τις εξαφανίσεις των θυμάτων του «Ορέστη» θα υπήρχε

⁶⁸ <https://www.coe.int/en/web/greco/-/cyprus-council-of-europe-anti-corruption-body-publishes-report-on-measures-needed-for-persons-with-top-executive-functions-and-law-enforcement>

μια ουσιαστική αλλαγή στον τρόπο χειρισμού υποθέσεων που εμπλέκονται άτομα από ευάλωτες κοινωνικά ομάδες από την Αστυνομία. Εκ του αποτελέσματος διαπιστώνει κανείς ότι η κατάσταση αλλά και η νοοτροπία των αστυνομικών παρέμειναν στάσιμες. Όλες οι καταγγελίες που υπέβαλαν άτομα του οικογενειακού ή φιλικού κύκλου των θυμάτων στην αστυνομία αναφορικά με τις βίαιες εξαφανίσεις των συγκεκριμένων ατόμων, η αστυνομία τις αντιμετώπισε με ρατσιστική συμπεριφορά, με κοινωνική προκατάληψη, με υποτίμηση και απαξίωση αφού αποφάσισε, χωρίς διερεύνηση και στοιχεία, και για τα επτά θύματα ότι μετακόμισαν στις κατεχόμενες περιοχές.

Αναφορικά με τον τρόπο λειτουργίας της ίδιας της αστυνομίας και των διαδικασιών που εφαρμόζονται, δυστυχώς η υπόθεση «Ορέστης» κατέδειξε ότι δράστης και τα γεγονότα ξεγύμνωσαν ολόκληρο το σύστημα. Ως αποκαλύφθηκε αργότερα, μετά τη σύλληψη του δράστη, διαφάνηκε μετά από παραδοχή του ίδιου του Αρχηγού Αστυνομίας, ότι δεν υπήρχε πρωτόκολλο ελλειπόντων προσώπων παρά μόνο σειρά μαθημάτων και ενεργειών στην Αστυνομική Ακαδημία καθώς και στους ηλεκτρονικούς υπολογιστές κάθε Αστυνομικού σταθμού. Συνεπώς προκύπτει ότι το πρόβλημα στην υπόθεση «Ορέστης» δεν ήταν μόνο συγκεκριμένων συμπεριφορών μεμονωμένων αστυνομικών αλλά ξεκάθαρα θεσμικό ένεκα έλλειψης διαδικασιών.

Έπρεπε να προηγηθούν οι 7 δολοφονίες του «Ορέστη» για να θεσπίσει η Αστυνομία (αστυνομική διάταξη 3/53 ημερ. 26/6/2019) πρωτόκολλα χειρισμού ελλειπόντων ατόμων όπου μάλιστα διαχωρίζει τα ελλείποντα άτομα σε ευάλωτα και μη ευάλωτα. Επιπρόσθετα, η Αστυνομία προχώρησε σε επικαιροποίηση του Πρωτοκόλλου με το Hope For Children όσον αφορά το child alert, έχει καταρτίσει σχετικός κατάλογος με συνδέσμους, οργανώσεις, θρησκευτικούς χώρους αλλοδαπών που διαμένουν στο έδαφος της Δημοκρατίας και οι οποίοι μπορούν να παράσχουν συνδρομή σε παρόμοιες υποθέσεις εξαφανίσεων ατόμων. Τέλος έχει επίσης αναβαθμισθεί το μηχανογραφημένο σύστημα της Αστυνομίας, με εξειδικευμένα πεδία, για την καταχώρηση των ελλειπόντων προσώπων, με σκοπό τον καλύτερο συντονισμό και έλεγχο των ενεργειών.

Επιπρόσθετα, στην Έκθεσης της GRECO γίνεται επίσης αναφορά ως προς τον τρόπο υποβολής καταγγελιών και τον τρόπο χειρισμού τους. Η GRECO θεωρεί ότι πρέπει να υπάρξει μια ολιστική αναθεώρηση του τρόπου υποβολής και επεξεργασίας των καταγγελιών και κάποια

ορατότητα και λογοδοσία ως προς τον τρόπο χειρισμού τους. Η GRECO συνιστά «τον εξορθολογισμό της εποπτείας και της λογοδοσίας της αστυνομίας, (i) εξετάζοντας το ενδεχόμενο συγκέντρωσης της υποβολής καταγγελιών μέσω ενός σημείου εισόδου, με σαφείς κατευθυντήριες γραμμές ως προς τον τρόπο με τον οποίο θα γίνονται οι παραπομπές. (ii) καθιέρωση ενός αποτελεσματικού συστήματος συντονισμού και συνεργασίας μέσω σαφών πρωτοκόλλων, τα οποία επίσης γίνονται γνωστά στο κοινό· και ότι (iii) δίνεται ανατροφοδότηση σχετικά με την πορεία της υπόθεσης και δημοσιεύονται στατιστικά στοιχεία, προκειμένου να παρέχεται κατάλληλο επίπεδο διαφάνειας ως προς τον τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζονται τα θέματα σε κάθε στάδιο της διαδικασίας.»

Οι συστάσεις που προτείνει η GRECO δεν μπορούν να περάσουν απαρατήρητες αφού συστήνει μια ολιστική αναθεώρηση στο όλο σύστημα υποβολής και επεξεργασίας καταγγελιών και όχι απλά δευτερεύουσες και αμελητέες διορθώσεις.

Αναφορικά με την εκπαίδευση που λαμβάνουν οι αστυνομικοί αυτή επίσης είναι αν όχι ανεπαρκής τότε υποτυπώδης και τυπική. Αν αυτή ήταν ολοκληρωμένη τότε η Αστυνομία δεν θα πραγματοποιούσε αναβαθμισμένη εκπαίδευση μετά τις δολοφονίες του «Ορέστη» αναφορικά με τη διαχείριση ελλειπόντων προσώπων αλλά το ουσιαστικότερο οι περιπτώσεις όπου προκύπτει σκανδαλώδης έλλειψη αποτελεσματικής διερεύνησης θανάτων ή εξαφανίσεων κάτω από ύποπτες συνθήκες δεν θα επαναλαμβάνονταν. Τυπικά δηλαδή οι αστυνομικοί είναι εκπαιδευμένοι, είναι όμως και ουσιαστικά εκπαιδευμένοι; Είναι ικανό ένα σεμινάριο που ενδεχομένως ένας αστυνομικός να το παρακολουθεί χωρίς ιδιαίτερη προσοχή να αλλάξει τη νοοτροπία που δημιουργείται και συντηρείται από το ίδιο το αστυνομικό σώμα εδώ και δεκαετίες;

Σημαντική αποτελεί η Σύσταση CM/Rec(2019)5⁶⁹ της Επιτροπής Υπουργών προς τα κράτη μέλη σχετικά με το σύστημα της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου στην πανεπιστημιακή εκπαίδευση και την επαγγελματική κατάρτιση και την ανάγκη επιμόρφωσης των αστυνομικών οργάνων αναφορικά με την ΕΣΔΑ. Αυτή αναφέρει ότι τα κράτη μέλη θα πρέπει να διασφαλίσουν ότι προσφέρεται ποιοτική και στοχευμένη επαγγελματική κατάρτιση της Σύμβασης σε επαγγελματίες. Ειδικότερα, πρέπει να δοθεί προσοχή στην εκπαίδευση των

⁶⁹ https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=090000168098396e

δικαστών, των εισαγγελέων, των δικηγόρων, φορείς επιβολής του νόμου και σε άλλους που ασχολούνται με ευάλωτες ομάδες.

Η πιο πάνω σύσταση εντάχθηκε και επαναλαμβάνεται επί των Κατευθυντήριων γραμμών της Επιτροπής Υπουργών για την πρόληψη και την αποκατάσταση των παραβιάσεων της Σύμβασης για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών⁷⁰ που δημοσιεύτηκαν στις 28/09/2022. Πιο συγκεκριμένα αναφέρει ότι τα κράτη μέλη θα πρέπει, όπου χρειάζεται, να προωθούν και να στηρίζουν προγράμματα πανεπιστημιακής εκπαίδευσης και επαγγελματικής κατάρτισης της Σύμβασης, σύμφωνα με τη Σύσταση CM/Rec(2019)5, δίνοντας ιδιαίτερη προσοχή στην καθιερωμένη νομολογία του Δικαστηρίου και στην εκτέλεση των αποφάσεων του.

Μπορεί εύλογα να πει κάποιος ότι γίνεται υπερβολική κριτική εναντίον των οργάνων και των διαδικασιών που τηρούνται στην Αστυνομία. Είμαι της άποψης όμως ότι οι θεσμοί και οι αρχές της Κύπρου δεν ανέχονται και δεν αποδέχονται οποιασδήποτε μορφής κριτική και θεωρούν ότι οποιοσδήποτε ασκεί κριτική το κάνει από αλλότρια συμφέροντα. Όποιος εξετάσει προσεκτικά και αντικειμενικά τα λάθη και τις παραλείψεις που έγιναν στις υποθέσεις που αναφέρθηκαν ανωτέρω διαπιστώνει ότι υπάρχει σοβαρό θεσμικό πρόβλημα στον τρόπο διερεύνησης των υποθέσεων όπως επίσης υπάρχει λανθασμένη νοοτροπία ως προς την αντιμετώπιση των καταγγελιών και των θυμάτων. Δεν είναι τυχαίο άλλωστε οι ξεκάθαρες συστάσεις της GREVIO οι οποίες αναφέρθηκαν ανωτέρω. Εύκολα αναρωτιέται κανείς αν η Αστυνομία θα προχωρούσε σε οποιοσδήποτε αλλαγές και διορθώσεις εάν δεν προηγούνταν οι δολοφονίες του Ορέστη. Το ίδιο ισχύει και για την περιπτώσεις Ράντσεβα και Νικολάου. Έπρεπε δηλαδή οι οικογένειες των θυμάτων να παλέψουν με θεούς και δαίμονες ενός σάπιου και ανίκανου συστήματος μέχρι να τους δικαιώσει το ίδιο το ΕΔΑΔ, αφού σε αντίθετη περίπτωση, οι υποθέσεις θα έκλειναν με συνοπτικές διαδικασίες. Το τραγικό ερώτημα που προκύπτει σε σχέση με τις δολοφονίες του «Ορέστη» και που ξεγυμνώνει την κακή έως ρατσιστική νοοτροπία που επικρατεί εντός της αστυνομίας, είναι στο αν θα είχαν διαφορετική μεταχείριση και αντιμετώπιση τα θύματα και οι καταγγέλλοντες αν αυτά δεν ήταν ξένες μετανάστριες και ήταν κύπριοι πολίτες.

⁷⁰ https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=0900001680a7b73b

Τέλος, η συμμόρφωση της Δημοκρατίας με την αποτελεσματική εφαρμογή τόσο της διαδικαστικής υποχρέωσης του άρθρου 2 όσο και ολόκληρη της ΕΣΔΑ δεν πρέπει να παραμένει μόνο στην υιοθέτηση διαφόρων κειμένων και νομοθεσιών αλλά στην ουσιαστική εφαρμογή τους. Με τα όσα έχουν παρατεθεί ανωτέρω διαφαίνεται ότι η Κύπρος και η κρατική μηχανή πασχίζει τόσο στο τυπικό κομμάτι όσο και στο ουσιαστικό κομμάτι της εφαρμογής αφού ως διαφαίνεται τα γεγονότα και τα θλιβερά περιστατικά βρίσκονται πάντα ένα βήμα μπροστά από την ουσιαστική εφαρμογή της ΕΣΔΑ και των υποχρεώσεων που απορρέουν από αυτή. Είναι η θέση μου ότι το γεγονός ότι ως κράτος έχουμε ιδρυθεί μόλις το 1960 και ενώ όλο το προηγούμενο διάστημα ο κυπριακός λαός βρισκόταν κάτω από την εξουσία και την κυριαρχία κάποιου κατακτητή παίζει σημαντικό ρόλο στη νομική κουλτούρα και πολιτισμό του σήμερα, αν συνυπολογίσει κανείς άλλα ευρωπαϊκά κράτη που η νομική τους παιδεία έχει μια βαθιά ιστορία πολλών δεκαετιών και εξαπλώνεται σε όλες τις δομές του κράτους. Είμαι λοιπόν της άποψης, χωρίς να αποδέχομαι ως νομικός και ως πολίτης αυτού του κράτους το τελευταίο ως δικαιολογία, ότι η Κύπρος για να μπορέσει να αναπτύξει μια νομική κουλτούρα και μια βαθιά πεποίθηση σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στους πολίτες της, θα πρέπει να εντάχθει στην εκπαίδευση των μαθητών με σκοπό την εκμάθηση και το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Με αυτό τον τρόπο πιστεύω ακράδαντα, και κλείνω την παρούσα, ότι η Κύπρος και οι πολίτες της θα μπορούν να ελπίζουν σε μεγαλύτερα άλματα προόδου εφαρμογής της ΕΣΔΑ σε όλα τα φάσματα της κοινωνίας και του κρατικού μηχανισμού και της δικαιοσύνης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Λίνος-Αλέξανδρος Σισιλιανός- Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, Ερμηνεία κατ' άρθρο (2^η έκδοση)
2. Γιώργος Α. Σεργίδης Το δικαίωμα της ζωής κατά το άρθρο 2 της ΕΣΔΑ και οι αντίστοιχες συνταγματικές διατάξεις στην Κύπρο και στην Ελλάδα
3. Baron Pufendorf, Of the Law of Nature and Nations, London, 1729, 4th edn., επαν. 2005, Book III, Chap.. I, VII
4. B. Ramcharan ‘‘The Drafting of Article 2 of the European Convention on Human Rights’’, In: The Right to Life in International Law, Dordrecht – Boston-Lancaster, 198, 57
5. Πρακτικό συνεδρίασης ημερομ.6/5/1959 στο Οίκημα της Μικτής Συνταγματικής Επιτροπής (4 ΠΡ.6.5.59)
6. Κατευθυντήριων γραμμών της Επιτροπής Υπουργών για την πρόληψη και την αποκατάσταση των παραβιάσεων της Σύμβασης για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών
https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=0900001680a7b73b
7. Σύσταση CM/Rec(2019)5 της Επιτροπής Υπουργών
https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=090000168098396e
8. GrecoEval5Rep(2022)6 - ΠΕΜΠΤΟΣ ΓΥΡΟΣ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ- Πρόληψη της διαφθοράς και προώθηση της ακεραιότητας στις κεντρικές κυβερνήσεις (ανώτατες εκτελεστικές αρμοδιότητες) και στα όργανα επιβολής του νόμου (02/10/2023)
<https://www.coe.int/en/web/greco/-/cyprus-council-of-europe-anti-corruption-body-publishes-report-on-measures-needed-for-persons-with-top-executive-functions-and-law-enforcement>

NΟΜΟΛΟΓΙΑ

1. ΕΔΑΔ, Pretty v. United Kingdom (2346/02) 29/04/2002
2. ΕΔΑΔ, McCann and Others v. United Kingdom (18984/91) 27/09/1995
3. V. Fourri & Others v. Republic (1980) 2 CLR 292
4. Kannas v. The Police (1968) 2 CLR 35
5. ΕΔΑΔ, Makartzis v. Greece (50385/99) (20/12/2004)
6. ΕΔΑΔ, Al - Skeini-and others v. The United Kingdom (55721/07) 7/7/2011
7. ΕΔΑΔ, Mustafa Tunc and Others v. Turkey (24014/05) 14/05/2015
8. ΕΔΑΔ, Rantsev v. Cyprus and Russia (25965/04) 07/01/2010
9. ΕΔΑΔ, Varnava and Others v. Τουρκίας (16064/90, 16065/90, 16066/90, 16068/90, 16069/90, 16070/90, 16071/90, 16072/90 and 16073/90) 18/09/2009
10. ΕΔΑΔ Güzelyurtlu and Others v. Cyprus and Turkey (36925/07) 20/01/2019 (Ολομέλεια)
11. ΕΔΑΔ, Hugh Jordan v. The United Kingdom (24746/94) 04/08/2001
12. ΕΔΑΔ, Armani da Silva v the United Kingdom (5878/08) 28/09/2010
13. ΕΔΑΔ, Kaya and Others v. Turkey (4451/02) 04/05/2005
14. ΕΔΑΔ, Fountas v Greece (50283/13) 03/01/2020
15. ΕΔΑΔ, Ramsahai and Others v. the Netherlands (52391/99) 15/05/2007
16. ΕΔΑΔ, Giuliani and Gaggio v. Italy (23458/02) 24/3/2011
17. ΕΔΑΔ, Bayrak and Others v. Turkey (42771/98) 12/1/2006
18. ΕΔΑΔ, Dimitrova and others v. Bulgaria (44862/04) 27/04/2011
19. ΕΔΑΔ, Stoyanova v. Bulgaria (56070/18) 14/09/2022
20. ΕΔΑΔ, Nachova and Others v. Bulgaria (43577/98 and 43579/98) 06/07/2005
21. ΕΔΑΔ, Tërshana v. Albania (48756/14) 04/11/2020
22. ΕΔΑΔ, Emin and Others v. Cyprus, Greece and the United Kingdom (59623/08, 3706/09, 16206/09, 25180/09, 32744/09, 36499/09 and 57250/09) 03/06/2010
23. ΕΔΑΔ, Cummins and Others v. United Kingdom (27306/05) 13/12/2005
24. ΕΔΑΔ, Nicolaou and Others v. Cyprus (29068/10) 28/01/2020
25. ΕΔΑΔ, Vassiliou and Others v. Cyprus (58699/15) 31/11/2021
26. Γενικός Εισαγγελέας της Δημοκρατίας v. Ανδριανή Πάλμα κ.α Πολιτική Έφεση Αρ. 44/2013 (2015) 1 ΑΑΔ 2489
27. ΕΔΑΔ, Ahsin Acar v. Turkey (26307/95) 08/04/04

28. Αναφορικά με το θάνατο του Αθανάσιου Νικολάου (Θανατική Ανάκριση: 104/05) ημερομ.
10/05/2024